

A MAROSVÁSÁRHELYI 27. SZÉKELY KÖNNYŰ HADOSZTÁLY TÖRTÉNETE MEGALAKULÁSÁTÓL 1944 SZEPTEMBERÉIG

Felállítása és békehadrendi szervezése

1939-től a magyar politikai és hadvezetés több ízben próbálkozott az elcsatolt erdélyi területek visszaszerzésével. A lehetőséget Szovjetunió Románia irányába 1940. június 26-án, az 1918. évi intervenció alatt megszállt besszarábiai és észak-bukovinai területek visszaadására tett ultimátuma jelentette, melynek hatására a magyar kormány is a területi igényeinek követelése mellett döntött. A kormány a Legfelső Honvédelmi Tanáccsal egyetértésben már június 27-én elrendelte a teljes honvédség mozgósítását. A román határra elsősorban határvadász, illetve V. és VI. hadtestbeli alakulatok csoportosultak. A többi alakulatok állomáshelyeiken tettek előkészületeket a vasúti szállításra s a tiszántúli felvonulásra.

Az 1940. augusztus 16. és 24. között az erdélyi és székelyföldi területek kérdésében Turnu Severinben folytatott román–magyar tárgyalások eredménytelensége következtében a magyar kormány a fegyveres beavatkozás mellett döntött. Augusztus 26-án elrendelte mindhárom hadseregének felzárkózását a magyar–román határra. A hadművelet augusztus 28-án kezdődött volna.

Hitler nem nézhette tétlenül a saját szövetségi rendszerén belül kialakult pattanásig feszült helyzetet, de a magyar–román ellenségeskedés mérsékeltebb formáját fenn akarta tartani. 1940. augusztus 30-án, miután mindkét fél benyújtotta igényét a területi viszonyok módosítására, a bécsi Belvedere palotában olasz közreműködéssel megszületett döntés értelmében Észak-Erdély és a Székelyföld visszakerült Magyarországhoz. A második bécsi döntés következtében visszacsatolt mintegy 43 000 km²-nyi területet 1940. szeptember 5. és 13. között szakaszosan szállták meg a magyar csapatok. Közülük a IX. hadtest megszervezéséig, a Honvéd Vezérkar főnökének szeptember 13-i rendelkezése értelmében, csak néhány seregtest maradt erdélyi területen, nevezetesen az 1. hadsereg- és a gyorshadtest-parancsnokság, a VI., VII. hadtest, illetve az 1. és 2. gépkocsizó dandár.

A magyar katonai vezetést a területnövekedés új helyzet elé állította. Szükségessé vált ugyanis az újonnan visszacsatolt terület katonai megszervezése. A HM ezen évi hadseregfejlesztési rendelkezése, amely október 1-jétől lépett volna életbe, az új helyzetre való tekintettel már nem volt alkalmazható. Az október 7-én kelt újabb minisztériumi rendelkezés már részleteiben is tartalmazta a visszakapott terület katonai megszervezését.

Az 1940/41. évi békehadrend egyik fő célja Észak-Erdély területén egy új hadtest felállítása volt a jugoszláv, német és szlovák határon lévő határvadász-zászlóaljok és egyéb alakulatok összevonásával és áthelyezésével. Ugyanakkor szükségessé vált a határvadász-alakulatoknak a megváltozott viszonyoknak megfelelő átszervezése és a visszatért területek helyőrségekkel és katonai hatóságokkal való benépesítése. A határvadász-alakulatok hadrendjének belső (tűzerő, páncélelhárítás és légvédelem) megerősítése, a

hegyi, tüzér- és páncélosalakulatok fejlesztése, valamint a rendelkezésre álló emberanyag – a visszatért területek újoncainak befogadásával – minél teljesebb kihasználása is az új hadrend fejlesztését célozta.¹

Az észak-erdélyi hadrendszerkezési munkálatok 1940. október 7-én kezdődtek meg, majd a mielőbbi működés elkezdése érdekében az 1. hadsereg-parancsnokság Szolnokról Kolozsvárra történt, 1940. november 1-jei áthelyezésével folytatódtak.²

Az 1. hadsereg-parancsnokság alárendeltségében, az I–VIII. hadtestparancsnoksághoz hasonló hadrenddel, Kolozsvár székhellyel egy új hadtestparancsnokságot, a IX.-et állították fel. A parancsnokság megalakulásához szükséges helyi feltételek nem voltak adottak. Ezért az újonnan felállításra kerülő IX. hadtestparancsnokság 1940. november 4-én Budapesten, a Nándor laktanyában alakult meg, és ott tette meg a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy november 15. és 20. között Kolozsvárra érkezzen és működését november 20-ával megkezdje. Az I. hadtestparancsnokság a Nándor laktanyát november 1-jétől kiürítette, és a legszükségesebb irodai berendezési tárgyakkal ellátva az új hadtestparancsnokság rendelkezésére bocsátotta. Ugyanakkor a HM illetékes osztályai és szervei intézkedtek annak érdekében, hogy az új hadtestparancsnokság állományába áthelyezett személyi és gépkocsi állomány november 3-ig a laktanyába beérkezzen és november 4-én 8 órakor a parancsnokságon jelentkezzen. A IX. hadtestparancsnokság már november 4-től kiadhatta az alárendelt alakulatai számára szükségesnek mutakozó előzetes intézkedéseit.³ Állományát különleges, határvédelmi és határbiztosítási feladatra való tekintettel külön felemelték.⁴

A IX. hadtestparancsnokság megalakulása után a hadtest kötelékében felállították a 25. (Nagyvárad), a 26. (Dés) és a 27. gyalogdandár-parancsnokságokat (Marosvásárhely).⁵ Ugyanakkor véglegesen Erdélybe irányították a 3. határvadászdandár-parancsnokságot, ahol 9.-re átszámozva Gyergyószentmiklósrá került.⁶ Békehadrend szerint a dandárok egy gyalogezreddel és egy háromüteges fogatolt tüzérosztállyal rendelkeztek. A gyalogezredek mozgósítás esetén állították fel ikerezredüket úgy, hogy az anyaalakulat saját tényleges tiszti, altiszti és legénységi állományának felét az ikerezrednek engedte át, és az anya-, illetve az újonnan felálló gyalogezredet bevonuló tartalékosokkal töltötték fel. A tüzérség esetében a meglévő osztályparancsnokság ezredparancsnoksággá szerveződött, és ütegei ikreződése után négy üteggel felállította második osztályát. A 27. gyalogdandár-parancsnokság és alárendelt alakulatai részére az elnevezésben – a területi kiegészítésekől kifolyólag – a „székely” megnevezést rendszeresítették. A gyalogdandár kinevezett parancsnoka 1940. november 15-től Kolthay Ferenc⁷ tábornok (később altábornagy) lett.

¹ Hadtörténelmi Levéltár, HM Elnöki (a továbbiakban: HL HM Eln.) I. a. 40400/1940.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ *Illésfalvi Péter*: A magyar királyi honvédség hegyicsapatainak szervezete, kiképzése és felszerelése 1939–1940-ben. Egyetemi diplomamunka. Budapest, 1998. (Másolata a szerző birtokában.)

⁷ Kolthay Ferenc (Komárom, 1891. november 9 – Várvölgy, 1955. október 10.) altábornagy. Az erdélyi bevonulás előtt, 1940. július 1-jén léptették elő tábornokká. 1940. november 15-én kinevezték az újonnan ala-

A 27. gyalogdandár-parancsnokság alárendeltségében, Marosvásárhelyen, a volt Bethlen Gábor utcai⁸ laktanyában a 27. gyalogezred-parancsnokságot hat alacsony állományú⁹ határvadász-zászlóalj puskás és géppuskás századaiból, valamint e zászlóaljok közvetlenjéből¹⁰ az alábbiak szerint hozták létre:

27/I. zászlóalj a 14. (Szigetvár) és 15. (Villány) határvadász-zászlóalj puskás és géppuskás századaiból, valamint a zászlóaljközvetlenekből (parancsnokság Sepsiszentgyörgyön);

27/II. zászlóalj a 4. (Losonc) és 5. (Ipolság) határvadász-zászlóalj puskás és géppuskás századaiból, valamint a zászlóaljközvetlenekből (parancsnokság Székelyudvarhelyen);

27/III. zászlóalj az 1. (Rimaszombat) és 29. (Rozsnyó) határvadász-zászlóalj puskás és géppuskás századaiból, valamint a zászlóaljközvetlenekből (parancsnokság Marosvásárhelyen).¹¹

A 27. árkászszázadot a fenti zászlóaljok árkászszakaszaiból alakították meg, és ideiglenesen Szatmárnémetibe helyezték.¹² Az ezred első kinevezett parancsnoka, Császy József ezredes¹³ 1940. november 15-től töltötte be tisztségét.

Az új zászlóaljok megalakítását az 1., 5., és 15. határvadász-zászlóalj parancsnoksága hajtotta végre. A többi határvadász-zászlóalj parancsnokságainak részeit az ezredparancsnokság felállítására használták fel. A megalakult zászlóaljok egyenként három puskás és egy géppuskás századból, valamint a zászlóaljközvetlenekből álltak. A századok az egyéni kézfegyverek mellett, kezdetben szakaszonként egy golyószóróval, a géppuskás századok pedig 12 géppuskával rendelkeztek. A puskás századok úgynevezett nehézfegyverszakaszai két-két nehézpuskával, aknavetővel és állványos golyószóróval voltak felszerelve. A tüzerő növelése érdekében a zászlóaljok puskás századainak fegyverzetét négy golyószóróról 12-re (köztük négy állványos golyószóróra) emelték, és két gránátvetővel is ellátták azokat. Az állványos golyószórók szállítására a századoknál golyószórónként egy-egy málhásállatot rendszeresítettek. Békeszervezésben összesen csak három málhásállatot vettek igénybe.¹⁴ A puskás és géppuskás századok rendfokozat nélküli sorlegénységi állományát a rendszeresített új hadrendnek megfelelően felemelték.

kult marosvásárhelyi 27. székely gyalogdandár, majd könnyű hadosztály parancsnokává. 1942. november 1-jével altábornagy. 1943. február 1-jén nyugállományba vonult. A szovjet csapatok elől 1945 márciusában Ausztriába menekült, ahonnan 1946 januárjában tért haza.

⁸ Ma Vársétány.

⁹ A magas állományú géppuskás század 12 rendszeresített géppuskával rendelkezett. Ezzel szemben az alacsony állományú géppuskás században csak 6 géppuskát rendszeresítettek.

¹⁰ A zászlóalj-parancsnokság közvetlen alárendeltségébe az alábbi alosztályok tartoztak: zászlóaljtörzs, távbeszélő-, aknavető-, páncéltörőágyús- és árkászszakaszok, zászlóaljvonat, valamint a gazdasági hivatal.

¹¹ HL HM Eln. I. a. 40400/1940.

¹² Uo.

¹³ Császy József (Vágkohány 1890. január 17 – Szovjetunió 1947) ezredes. Az erdélyi bevonulást követően, 1940. november 15-én Marosvásárhelyre, a 27. székely honvéd gyalogezredhez irányították, ahol december 1-jén ezredparancsnoknak nevezték ki. Tisztségét 1942. október 1-jéig töltötte be. 1945. február 17-én szovjet hadifogságba került, ahol 1947 folyamán nyoma veszett.

¹⁴ HL HM Eln. I. a. 40400/1940.

A felállító határvadász-zászlóaljak visszamaradó különítményeiből¹⁵ alakult meg az új gyalogzászlóaljok visszamaradó különítménye, a felállító határvadász-zászlóaljok gazdasági hivatalai képezték az új gyalogzászlóaljok gazdasági hivatalait.¹⁶ A megszűnő visszamaradó különítmények és gazdasági hivatalok feleslegessé vált tisztjeinek és hivatásos legénységének más beosztásba történt áthelyezéséről külön intézkedtek. A 27/I. zászlóalj állományát, mint határvédelemben közreműködő gyalogzászlóaljt, a rendszerített gyalogzászlóaljok állományához képest felemelték.¹⁷

A gyalogos alakulatokhoz hasonlóan, a 27. gyalogdandár alárendeltségében, a marosvásárhelyi Kossuth Lajos utcai laktanyában, a megszálló határvadászütegekből a 27. tábori tüzérosztályt¹⁸ az alábbiak szerint állították fel:

1. ütege a 14. és 15. határvadászütegek tényleges kereteiből;
2. ütege a 4. és 5. határvadászütegek tényleges kereteiből;
3. ütege az 1. és 29. határvadászütegek tényleges kereteiből.¹⁹

A területi kiegészítésből kifolyólag elnevezésében, akárcsak a gyalogdandár és a gyalogezred esetében, a „székely” megjelölést alkalmazták. Első parancsnokaként Bálint József²⁰ alezredest nevezték ki. Fegyverzetét az 1940/41. szervezési évben a többi tüzérosztállyal együtt egységesítették,²¹ s ennek értelmében ütegei számára a következő löveganyagot rendszeresítették:

- az 1. ütegnél: 14/A (14) M. 10 cm-es könnyű tarack;²²
- a 2. ütegnél : 37 M. 10,5 cm-es könnyű tarack;²³
- a 3. ütegnél: 14/39 M. 15 cm-es közepes tarack.²⁴

¹⁵ A visszamaradó különítmény (röviden VMK) a békeállományú csapatost azon részlege volt, amely a mozgósítással, személyi utánpótlással kapcsolatos teendőket végezte, és nyilvántartotta az alakulatokhoz behívandó tartalékosokat. A bekövetkezett mozgósítás után a VMK póttetté alakult, amely bevonlatta az általa kijelölt tartalékos tisztí és legénységi állományt, felszerelte, kiképezte azokat, intézte az elvonult csapat személyi és anyagi ügyeit és összeállította a pótlásként, hadművelési területre induló menetalosztályokat és osztályokat.

¹⁶ HL HM Eln. I. a. 40400/1940.

¹⁷ Uo.

¹⁸ Uo.

¹⁹ Uo.

²⁰ Bálint József (Székelykeresztúr, 1892. február 20 – ?) ezredes. Az erdélyi bevonulást követően, 1940. december 1-jétől alezredesi, majd 1941. május 1-jétől ezredesi rendfokozatban a marosvásárhelyi 27. székely tábori tüzérosztály parancsnoka. Tisztségét 1943. szeptember 1-jéig töltötte be, amikor kinevezték a kolozsvári IX. hadtest fegyver- és tüzér javító műhelyének parancsnokává. Észak-Erdély kiürítését követően egységével Tanakaljra, majd onnan Naumburgia vonult vissza, ahol 1945. április 14-én francia hadifogságba esett. A fogságból 1946. április 8-án került haza.

²¹ HL HM Eln. I. a. 40400/1940.

²² Az 1914 M., illetve 1914/A M. 10 cm-es könnyű tábori tarack, lövegpajzzsal ellátott szekrényes löveg-talpú tüzérségi tüzeszköz, melynek teljes súlya tüzelőállásban mintegy 1420 kg volt. Lövedékének tömege 6,5, illetve 13,75 kg, kezdősebessége 422, illetve 399 m/s, hatásos lőtávolsága pedig 8000, illetve 8870 m volt. A löveget lóval, illetve gépjárművel, egy egységben vontatták.

²³ Az 1937 M. 10,5 cm-es könnyű tábori tarackot a m. kir. honvédség Németországtól vásárolta. Tömege 1900 kg, lőtávolsága 10 760 m. Terpesz lövegtalp típusú, lövegpajzzsal és csőszájfékkal ellátott tüzérségi eszköz volt, melyet lóval és gépjárművel egyaránt, egy egységben vontattak.

²⁴ A 14/39 M. 15 cm-es közepes tábori tarack az 1914 M. típusú tarack modernizált változata. A MÁVAG üzemeiben gyártották. Tömege 2965 kg, lőtávolsága 10 690 m. Szekrényes lövegtalp típusú, lövegpajzzsal és

Az előírt löveganyag kiszállításáig az ütegek felszerelése a fogatolt hegyiágyús²⁵ löveganyag maradt. Átfegyverzésükről a HM III. Csoportfőnöksége²⁶ külön intézkedett. A tüzérosztálytörzs felállításához szükséges hivatásos személyi állomány áthelyezéséről a HM 10., legénységi ügyekkel foglalkozó osztálya rendelkezett, míg az osztálytörzs nem hivatásos részét az 1–3. ütegek két évet szolgáló sorlegénységéből alakították meg.²⁷ Az újonnan megalakult tüzérosztály parancsnoki állománya és a gazdasági hivatal főnöke kijelölt állomáshelyeikre már a csapatok megalakulása előtt megérkeztek.²⁸

A HM 1940. október 21-én kiadott rendelete értelmében az alakulatok felállításához szükséges sorlegénységet úgy kellett útba indítani, hogy azok 1940. november 16-ig az erdélyi helyőrségeikbe megérkezzenek és ott az állomásparancsnokságon vagy annak hiányában a katonai közigazgatási parancsnokságon jelentkezzenek.²⁹ A sorköteles állomány tényleges szolgálati kötelezettségének időtartamát az 1939 évi II. törvénycikk értelmében három évben határozták meg; az újonnan felállított hadtest területén véglegesen elhelyezett alakulatok, a méneskar, valamint a rendes szolgálatra kötelezettek és karpaszományosok a kétévi tényleges szolgálat letöltése után, 1940. november 20-tól kerülhettek tartósan szabadságolt viszonyba. Ezzel szemben a másodéves – 1938/39. szolgálati évben bevonult – nem karpaszományos³⁰ sorlegénységet a tényleges szolgálat 3. évének 1941. március 1-jéig terjedő részére visszatartották és a rendszeresített állományon felül vezették.³¹ Az 1940/41. évi újoncszükséglet fedezését és az Erdély területén végrehajtott behívások részletes szabályozását a HM 10. osztálya végezte. A szabályozás értelmében az újoncok 1940. december 2-án vonultak be tényleges szolgálatra. Ugyanakkor megkezdték az 1916-os és annál fiatalabb évfolyamú dél-erdélyi menekültek, valamint azon idősebbek nyilvántartásba vételét, akik önként jelentkeztek. A karpaszományos újoncszükségletet 1000 főben állapították meg.³²

csőszájfékkel ellátott tüzérségi eszköz volt, melyet lóval, két egységben – külön-külön a csókocsit és a lövegtalpkocsit – vontattak.

²⁵ Az Osztrák–Magyar Monarchia idején rendszeresített 1915 M. 7,5 cm-es hegyiágyúról, illetve annak általakított típusairól van szó, melyeket a m. kir. honvédség viszonylag nagy számban használt 1945-ig. A hét egységre szétszerelhető és öszvérekre málházható alaptípust 1939-től a málházott hegyiágyús ütegeknél, a módosított 15/31 M. típust a huszárütegeknél és az ugyancsak módosított 15/35 M. típust pedig a nem hegyi felszerelésű határvadász-zászlóaljok fogatolt hegyiágyús ütegeinél és a tábori tüzérosztályoknál rendszeresítették. Az egyes lövegek súlya, típustól függően 614–770 kg, a lőszer tömege 6,5 kg, kezdősebessége 350 m/s, hatásos lőtávolsága pedig 7600 m volt. A tüzeszköz lövegpajzsos és szekrényes lövegtalppal volt felszerelve. A második világháború idején ezek a lövegek, bár a korszerűsített 31 M. löszert használták, már elavultak voltak.

²⁶ A HM III. Csoportfőnökség hatáskörébe tartozott a m. kir. honvédség minden anyagi vonatkozású ügye. A csoportfőnökség elnevezése 1942. május 1-jétől Anyagi Főcsoportfőnökségre változott.

²⁷ HL HM Eln. I. a. 40400/1940.

²⁸ Uo.

²⁹ HL HM Eln. I. a. 61728/1940.

³⁰ A m. kir. honvédségben az érettségi vizsgával rendelkezők ún. karpaszomány viselésére voltak jogosultak, melyet a zubbony és a köpeny mindkét ujján viseltek. A karpaszomány egy néhány milliméter vastag, fel-felé csúcsosodó, ék alakú sárga paszomány volt, közepén fegyvernemi színű csíkkal (pl. gyalogság: füzöld, tüzérség: buzérvörös stb.). A karpaszományosokból képezték a honvédség tartalékos tisztjeit.

³¹ HL HM Eln. I. a. 40400/1940.

³² Uo.

A bevonult újoncok kiképzésének feladata kezdetben az anyaországból átvezényelt kiképzőtisztekre hárult. Az újoncképzésre Harmat Ferenc³³ (Marosvásárhely) tartalékos zászlós így emlékszik vissza: „1941. október 6-án kaptam a behívót... és megkezdtem a katonai szolgálatot egyszerű karpaszományos honvédként... Körmendy főhadnagy³⁴ úr volt a kiképző-tisztünk... mindenre megtanítottak amire lehetett különösen arra, hogy a nehézségeket bírjuk, tekintettel arra, hogy az ország már háborús előkészületben volt. Minket elég komolyan edzetek minden szempontból. Meg kellett tanuljuk a fegyverek használatát, a parancs teljesítését. Kiképző őrmestereket Jutasról kaptunk, amely egy nevezetes és kemény altiszti kiképzőtábor volt.³⁵ Ők képezték két éven át, s bizony megtanultuk hogy kell az ágy alatt fölseperni, ha valami nem volt tiszta, s mért kellett vasárnap bent maradni a laktanyában, ha a bakancsból egy vagy két bakancsszeg hiányzott, vagy a zubbony hajtókája poros volt, mikor megpöckölték... Volt egy századosunk, akivel a páncéltörő kiképzést végeztük. Nagyon kemény munkára fogott minket, ugyanis azt mondta, hogy a páncéltörő ágyút³⁶ egy 45 fokos lejtésű dombra kell felhúzni, mert jön az ellenség és onnan kell majd kilőni a harckocsikat. Noha a páncéltörő gumikerekeken mozgott és hat legény húzta, sokszor előfordult, hogy a domb felénél már nem bírtuk és az ágyú elindult lefelé magára. Képtelenek voltunk felhúzni. Nem volt elég erő senkiben. Ezt azonban meg kellett ismételni, mert addig nem volt mentség, amíg fel nem húztuk a dombtetőre. Előfordult, hogy majdnem gyengélkedőre kerültünk a nagy megerőltetés miatt, és esténként észrevettük, hogy vörös volt a vizeletünk. A hathetes páncéltörő kiképzés után folytattuk a gyalogsági gyakorlatokat, ami menetgyakorlatokból, harcászattól és lögyakorlatokból állt. Közben elméleti képzést is kaptunk, amelynek a végén előléptettek hadapród őrmesterré. Így a következő évben szakaszparancsnokként újoncokat kaptunk. 1942-ben pedig előléptettek tartalékos zászlóssá...”³⁷

³³ Harmat Ferenc (Marosvásárhely, 1919. január 19 –) tartalékos zászlós. Mint karpaszományos honvéd tényleges katonai szolgálatra 1941. október 10-én a marosvásárhelyi 27/III. zászlóaljhoz vonult be. 1942. január és 1943. szeptember között elvégezte a tartalékos tiszti iskolát, majd 1943. október 1-jén zászlóssá léptették elő. Az 1944. március eleji mozgósításig szakaszparancsnokként csapatszolgálatot teljesített. A mozgósítást követően az újonnan felállított 57/III. zászlóalj 8. lövészsorozatának szakaszparancsnokaként a keleti hadszíntérre vonult, ahol 1944. április 28-án Kutynál súlyosan megsebesült. Előbb a máramarosi és a nagykanizsai hadikórházban áptották, majd Marosvásárhelyre szállították, ahol lábát megműtötték. A város 1944. szeptember 4-i kiürítését követően Budapestre került, ahol 1944. október-novemberben betegszabadságon volt. 1944 december elejétől egy, erdélyiekből szervezett rohamcsapatnál látott el szakaszparancsnoki feladatokat. Ezt követően visszaküldték csapattestéhez, amellyel a Felvidéken át a Csallóközbe, majd innen Ausztria területére vonult vissza. Staier közelében esett 1945. május 10-én szovjet hadifogságba. 1945 augusztusáig Stockerau-i, majd a Râmnicu Sărat-i lágerben volt őrizet alatt. Innen 1944 szeptember elején a Szovjetunióba szállították. A kiszállítás közben három társával a szerelvényből kiugrott és szerencsésen hazatért.

³⁴ Körmendy István (Kaposvár, 1918. december 10 – Budapest, ?) főhadnagy. Az erdélyi bevonulás alatt mint hadnagy a 29. határvadász-zászlóalj századparancsnoka volt. 1940. december 30-tól az újonnan megalakult marosvásárhelyi 27/III. zászlóaljnál századparancsnoki teendőket látott el. 1943. május 1-én főhadnaggyá nevezték ki. A mozgósítást követően az újonnan felállított 57/III. zászlóalj géppuskás századának parancsnokaként a keleti hadszíntérre vonult. Részt vett a galíciai és az erdélyi hadműveletekben. 1944 októberében a Zalaegerszegi állomásozó 27. pótezredhez vezényelték, ahol november 30-ig törzsszázadparancsnokként tevékenykedett. Ezt követően mint századparancsnok a 7. újonczredhez került. Ebben a beosztásban 1945. január 10-ig szolgált, amikor a 27. páncélvadász osztály segédtisztjévé nevezték ki. Alakulatával 1945. március 15-én szovjet hadifogságba esett. A foksányi hadifoglytáborba szállították, ahonnan 1945. október 15-én betegség miatt hazaengedték. Budapesten hunyt el (?).

³⁵ Jutason a „Kinizsi Pál” Csapattiszthelyettes-képző Iskola működött.

³⁶ 36 M. 37 mm-es Skoda páncéltörő ágyú.

³⁷ Harmat Ferenc visszaemlékezései. (A kézirat másolata a szerzőnél.)

A 27/III. zászlóalj újoncainak napi tevékenységére Nuridsány Tibor³⁸ hadapród őrmester az alábbiakban emlékezett vissza: „Hajnali 5 órakor volt az ébresztő. Utána mosdás következett, majd a laktanya akadálypályáján a csuklógyakorlatok. Ezt követően reggeli és a kihallgatás. 10 órakor a legénységet kivonultatták a városból a Somostető irányába. Ezt az utat részben díszlépésben, részben kúszva vagy gázálarccal a fejünkön, futva tettük meg. A Jedd fele eső domboldalt elérve, egy rövid pihenő után a harcászati gyakorlatok következtek, amelyeknek a lényege a támadás és védekezés alapjainak elsajátítása volt. A gyakorlat végeztével visszavonultunk a laktanyába. 12 órakor kiosztották az ebédet, amit csendes foglalkozás követett. Ez alatt a fegyverek szétszedését és összerakását gyakoroltuk. Délután 5-től menetgyakorlatokat tartottunk 7 óráig. 7-kor parancskihirdetés következett, majd ruhatakarítás, mosdás és 9 órakor pedig a takarodó.”³⁹

Az alapkiképzés befejeztével a legénység fegyver- és csapatnemeinek megfelelően különleges kiképzésben is részesült. E képzések közé ékelődtek az éleslövészetek és a nyári nagygyakorlatok. Az éleslövészetek idejéről és helyszínéről a helyi lapok is beszámoltak. A marosvásárhelyi *Reggeli Újság* 1942. április 11-i számában a következő felhívás olvasható: „A polgármesteri hivatal értesíti a város polgárságát, hogy a magyar királyi honvédség folyó év április hó. 9–10, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 27 és 28-án Mezőszabad községtől délkeletre levő községi legelőn harcszerű éleslövészetet tart. A lövészet reggel 6 órától délután 16 óráig tart.”⁴⁰ Továbbá a koronkai nagyerdő, Backamadaras, Nyomát, Ákosfalva, valamint Nyárádbálintfalva környéke is éleslövészetek helyszíne volt.⁴¹ A székelyudvarhelyi 27/II. zászlóalj a város környékén, esetenként távolabb, Palotailván tartotta gyakorlattal egybekötött éleslövészeit. A gyalogság nyári nagygyakorlatai Szováta, Parajd, Zetelaka, Retteg, a tüzérosztályé pedig Atyha, Korond, Szováta, Petele, Nyárádremete és Nyárádköszvényes környékén voltak. E zászlóalj-, ezred-, illetve osztályszintű gyakorlatokon sokszor mindkét fegyvernem képviseltette magát. Ilyenkor az alakulatok egy hónapra kitelepültek az említett helyekre, illetve azok környékére, és harcászati gyakorlatokat, valamint éleslövészetet tartottak. Elszállásolásukról és élelmezésükről – természetesen készpénz vagy utalvány ellenében – a helyi lakosság gondoskodott.

A karpaszományos legénység az alapkiképzés után tartalékos tisztképző iskolára került. Ennek két évfolyama volt. Az első évfolyam általában január 1-jétől július végéig tartott s elméleti, illetve gyakorlati képzésből állt. Ezután csapatszolgálat következett, amelynek során karpaszományos tizedes, illetve szakaszvezetői rangban mint raj- vagy szakaszparancsnokok tevékenykedtek. Az iskola második évfolyamát, amely október 1. és a következő év februárja között zajlott, a jelöltek fegyvernemeknek megfelelően más-

³⁸ Nuridsány Tibor (Marosvásárhely, 1922. január 22 –) hadapród őrmester. Mint karpaszományos honvédet 1942. október 7-én a marosvásárhelyi 27/III. zászlóaljhoz hívták be tényleges szolgálatra. Az alapkiképzés után, 1943. március 1. és 1944. március 1. között Budapesten a Mária Terézia laktanyában elvégezte a tartalékos gazdasági tisztú tanfolyamot. A 27. könnyű hadosztály mozgósítását követően a 27/III. zászlóalj kötelékében a keleti hadszíntérre került. 1944. áprilisában hadapród őrmesterré léptették elő. Mint a 27/III. zászlóalj gazdasági hivatalának főnöke részt vett a galíciai, erdélyi és magyarországi hadműveletekben. Alakulatával 1945. május 10-én szovjet hadifogságba került, ahonnan 1949. július 3-án tért haza.

³⁹ Nuridsány Tibor háborús emlékei. (A 2002-ben készített hanganyag a szerző tulajdonában.)

⁴⁰ *Reggeli Újság*, 1942. április 11.

⁴¹ *Reggeli Újság*, 1942. május 28.

más kiképzőtáborokban, illetve tartalékos tisztképző iskolákban végezték. A gyalogságiakat a helyi laktanyákban, valamint az árkosi, várpalotai és kommandói kiképzőtáborokban, a tüzéretet Hajmáskéren, a gazdasági hivatal jelöltjeit Budapesten, a Mária Terézia, a híradókat a Károlyi laktanyában képezték. Az iskola sikeres befejezése után a jelöltet hadapród őrmesterré léptették elő, akik visszatérve alakulataikhoz szakaszparancsnok-helyettesi, esetleg szakaszparancsnoki beosztást kaptak.

A m. kir. honvédség már a bevonuláskor megváltoztatta mindhárom székely város hangulatát és arculatát. Az első székely újoncok bevonulásával azonban azok szerves részévé vált. Ez a kölcsönös kapcsolat jól kimutatható a városok életvitelében, mindennapos tevékenységében, amelybe a honvédség mint szervezet és a honvéd mint ember tökéletesen illeszkedett. A korabeli helyi lapokban már az 1940-es évtől megjelentek azok a cikkek, felhívások, meghívók, amelyek a honvédség rendezvényeire invitálták a helyi lakosságot, vagy amelyben a város lakossága viszonyozza a meghívást. Igen hosszú volna felsorolni e kapcsolat minden részletét, azonban néhány érdekesebb említést érdemel: minden év december 24-én a Bethlen Gábor utcai laktanyában megtartott székely karácsony estek, a helyőrség nemzeti ünnepi díszfelvonulása és a Kultúrpalotában megtartott díszelőadásai, a június 28-i honvéd napok megünneplése, a tüzérsztyály november 4-én megtartott Hubertus napi dísz- és vadászlovaglásai, a tüzérek védőszentjének, Borbálának a tiszteletére december 5-én rendezett báljai és nem utolsósorban a honvédek tiszteletadása a Feltámadási, illetve az Úrnapi körmenetek alkalmával. Íme néhány esemény, ami hűen bizonyítja a székely lakosság és a székely baka meghitt kapcsolatát és egymás iránti tiszteletét.⁴²

Az 1941/42. békeszervezési évben is folytatódott a honvédség alakulatainak fejlesztése. A zászlóaljok visszamaradó különítményei a pótkeret megnevezést vették fel.⁴³ A gyalogezredek II. zászlóaljainál a távbeszélőszakaszok állományába egy hivatásos rádió- és anyagkezelő altisztet, a nehézfegyverszázadok páncéltörő ágyús szakaszainak állományába pedig egy továbbszolgáló fegyverszaki tisztet állítottak be.⁴⁴ A puskás századok fegyverzetét két nehézpuskával egészítették ki. A békekiképzés céljaira puskás századonként a golyószórók szállítására egy fogatolt országos járművet és egy pár vonat-hámoslovat⁴⁵ állítottak be. Ugyanakkor a páncéltörő ágyús szakaszoknál a páncéltörő ágyúk szállítására vonat-hámoslovak helyett tüzér-hámoslovakat⁴⁶ rendszeresítettek.⁴⁷ 1941. október 1-jétől különleges, határbiztosítási feladatok céljaira a 27/I. zászlóalj továbbra is maradt magasabb állományon.⁴⁸

A tüzérség összes tábori ütegeinek sorlegénységét és lóállományát felemelték, olyan mértékben, hogy a tüzérség gyakorlatai – főleg a tüzérségi lögyakorlatok – korszerű tör-

⁴² *Reggeli Újság*, 1940. december 14., 1941. január 25., március 19., június 24., november 4., december 5., illetve 1942. április 2. és június 4.

⁴³ HL HM Eln. I. a. 41000/1941.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ A vonatrészeknél, országos járművek (szekér) vontatására alkalmazták.

⁴⁶ A tüzérségnél, lövegek vontatására alkalmazták.

⁴⁷ HL HM Eln. I. a. 41000/1941.

⁴⁸ Uo.

zsekkel és parancsnoki szakaszokkal (osztály- és ütegbemérő járőrökkel⁴⁹) végrehajthatók legyenek, illetve azért, hogy a tüzérség átállását adott esetben (pl. mozgósítás) megkönnyítsék.⁵⁰

A tábori tüzérosztályok 1. és 2. ütegeit egységesen 37 M. 10,5 cm-es közepes taracokkal akarták felszerelni. A második üteg lövegszámát pedig négy lövegről hatra terveztek felemelni. Ez azonban a 27. tábori tüzérosztálynál, anyagihiány miatt soha nem valósult meg. A fogatolt ütegek további kiépítése céljából mozdonyos löszerkocsit⁵¹ rendszeresítették. Az első ütegek legénységét és löállományát ennek megfelelően felmelték.⁵²

Az ideiglenesen Szatmárnémetibe helyezett 27. árkászszázadot a Désen megalakuló IX. árkásztáborba irányították, s ott a 25. és 26. árkászszázaddal összevonva létrehozták az 59. utászszázalját.⁵³

A hadosztályparancsnoki tisztséget 1942. november 15-től Kozma István⁵⁴ vezérőrnagy töltötte be.

27-es tüzérek a Donnán

A német hadsereg előrenyomulását a keleti hadszíntéren 1941 végén a szovjet hadsereg Moszkva alatt megállította. Az elszenvedett emberi és anyagi veszteségek miatt a német hadvezetés, addigi álláspontját átértékelve, a magyar haderő fokozottabb részvételét követelte a Wehrmacht 1942 tavaszára tervezett keleti hadszíntéri hadműveleteiben. Az 1942. januári, budapesti német–magyar tárgyalások eredményeként – német nyomásra – döntöttek a magyar 2. hadsereg frontra küldéséről.

A mozgósítás ugyan nem érintette közvetlenül a kolozsvári IX. hadtestet, de kötelékéből több hadsereg-, hadosztály-, illetve ezredközvetlen alakulat is a keleti hadszínterre vount. 1942. február 12-től a kétezredes gyalogdandárok a könnyű hadosztály elnevezést vették fel.⁵⁵ Hadrendjük némileg módosult. Állományukba olyan ezredközvetlen alosztályok

⁴⁹ Feladatuk abban állt, hogy az ellenséges tüzelőállásokat, illetve a tartalék tüzelőállásokat a figyelőpontról bemérik, és az előremetszéseket (lőelemeket) a célokhoz megadják.

⁵⁰ HL HM Eln. I. a. 41000/1941.

⁵¹ A mozdonyos löszerkocsi vagy löszermozdony az a többnyire fogatolt vagy gépvontatású, a menet során a löveggel összekapcsolt egység, amely a löveg számára egy javadalmazás löszert továbbít.

⁵² HL. HM. Eln. I. a. 41000/1941.

⁵³ Uo.

⁵⁴ Kozma István (Csíkszereda, 1896. szeptember 9 – Budapest, 1951. október 2.) altábornagy. Az erdélyi bevonulás előtt, 1940. május 1-jén ezredessé, majd június 15-én a VII. hadtest vezérkari főnökévé nevezték ki. Ebben a beosztásban 1942. március 1-jéig tevékenykedett. Ezt követően mint beosztott tisztet a IX. hadtest székelyföldi kirendeltségéhez vezényelték. 1942. október 1-jei ranggal vezérőrnagy. 1942. november 15-től a 27. székely könnyű hadosztály, 1943. február 1-jétől a Székely Határvédelmi Erők, majd 1944. július 1-től a 25. gyaloghadosztály parancsnoka. A hadműveleti területen még a hónap végén megsebesült. Felépülése után a nyilas vezetés a levantik és nemzetörök parancsnokának nevezte ki, de új beosztását nem fogadta el. 1945. május 1-jén amerikai hadifogságba esett, ahonnan december 20-án tért vissza. A háború után koholt vádak alapján halálra ítélték, és Budapesten 1951. október 2-án kivégezték. 1991-ben rehabilitálták, posztumusz vezérezredessé léptették elő.

⁵⁵ HL HM Eln. I. a. 9641/1942.

is bekerültek, amelyek eddig a gyalogdandárok hadrendjében nem szerepeltek, nevezetesen: egy-egy kerékpáros és huszárszakasz, illetve egy kísérő könnyű ágyús üteg.⁵⁶

Az új hadrendnek megfelelően 1942 májusában állították fel a marosvásárhelyi 27. tábori tüzérosztálynál az osztályon kívüli 27/2. könnyű ágyús üteget, amely a 23. könnyű hadosztály kassai 21. gyalogezredének hadrendjébe került. Az üteg 7 fős tisztikara és 134 fős legénységi állománya, a január 26-i minisztertanácsi határozathoz igazodva, nagyrészt helybéli tartalékosokból, illetve nemzetiségiekből⁵⁷ került ki. A fogatolt üteg, az ütegtörzset, egy felderítő-, egy távbeszélő- és egy bemérő szakaszt, valamint két, egyenként két-két 5/8 M. 8 cm-es tábori ágyúval⁵⁸ ellátott lövegszakaszt és egy fogatolt oszlopot (40 darab országos jármű és egy mozgókonyha) foglalt magába. A gyalogság támadásainak közvetlen támogatását és az ellenfél helyi próbálkozásainak gyors letörését szolgáló üteg a lövegeken kívül, két darab 31 M. golyószóróval és két darab 7/31 M. (Schwartzlose) géppuskával is rendelkezett.⁵⁹ Roham alatt a lövegeket a kezelőlegénység a harc alakulásának megfelelően mozgatta.

1942. május 24-én Maros-Torda vármegye és Marosvásárhely szabad királyi város közössége a 27. székely gyalogezrednek és a 27. székely tábori tüzérosztálynak csapatszázlót⁶⁰ adományozott. A Széchenyi téren,⁶¹ jeles vendégek és nagyszámú közönség előtt megtartott zászlószentelő ünnepség záróakkordjaként, május 28-án került sor a keleti hadszíntérre vonuló 27/2. könnyű ágyús üteg legénységének búcsúztatására. Búcsúbeszédet dr. Májay Ferenc polgármester és Bálint József ezredes, osztályparancsnok mondott.⁶² Ezzel kezdetét vette az üteg közel egyéves, tragikus kimenetelű haditevékenysége.

Az üteg dr. Bárkány Zoltán főhadnagy⁶³ parancsnoksága alatt Marosszentgyörgy–Szászrégen–Radnótfája–Szeretfalva útvonalon gyalogmenetben érte el szeretfalvi beva-

⁵⁶ Szabó Péter: Don-kanyar. A magyar királyi 2. honvédhadsereg története 1942–1943. Budapest, 2001. 28. o.

⁵⁷ Az 1938 és 1941 közötti országgyarapítással az ország határain belül került javarészt román és ruszin hadkötelesek.

⁵⁸ Szabó: i. m. 35. o.

⁵⁹ Dr. Bárkány Zoltán m. kir. százados, ütegparancsnok szíves elmondása szerint.

⁶⁰ A 38 M. csapatszázlót 1939. január 1-jétől rendszeresítették. Különböző méretei voltak: a gyalogságé 120x140 cm, a lovasságé 80x80 cm, a gyorsfegyvernemieké 40x40 cm. Utóbbiak zászlajukat nem rúdon, hanem kürtön hordták. A zászlók fehér selyemből készültek, előlapjukon az angyalos középcímerrel, hátlapjukon Magyarország Védasszonyának, Szűz Máriának földgömbön álló alakjával. Négy szélük piros-zöld lángnyelv alakú pártázattal, három szabad oldaluk körbefutó piros-fehér-zöld zsinórzattal volt ellátva, amely a két szabad sarkon nemzeti színű bojtban végződött. A rudat 105 aranyozott sárgaréz zászlószeggel rögzítették. Az alakulat megnevezése, az adományozó (zászlóanya) neve és az adományozás időpontja a zászlószalagon szerepelt.

⁶¹ Ma Rózsák tere.

⁶² Reggeli Újság, 1942. május 24., 25.

⁶³ Dr. Bárkány Zoltán (Szeged, 1911. november 13 –) százados. Az erdélyi bevonulás idején mint főhadnagy a szegedi 14. tábori tüzérosztály alantos tisztje volt. 1941. január 1. és október 1. között elvégezte a Ludovika Akadémia alantos tisztí tanfolyamát, majd a munkácsi 24. tábori tüzérosztálynál teljesített szolgálót. 1942. február 1-jétől 1943. október 1-jéig a marosvásárhelyi 27. tábori tüzérosztálynál ütegparancsnoki teendőket látott el. 1942 júniusától 1943. június 10-ig a 21. gyalogezred-közvetlen 27/2. könnyű ágyús üteg parancsnokaként részt vett a doni hadműveletekben. 1943. október 1-jétől 1944. augusztus 1-jéig a 14. tábori tüzérosztálynál ütegparancsnoki beosztásban szolgált. 1944. július 1-jétől századossá nevezték ki. Ezt követően mint hadbírójelölt 1945. február 1-jéig Budapesten, az I. hadtestparancsnokságon, március 9-ig pedig Szombathelyen a III. hadtestparancsnokságon tevékenykedett. Március 9-én egy bombatámadás következtében megsebesült. Az evakuált székesfehérvári hadikórházban ápolták, majd innen Münchenbe szállították, ahol sebesülteként 1945. május 1-jén amerikai hadifogságba esett. 1946. január 16-án tért haza.

gonfrozási körletét, majd Nagykárolyon át, vasúti szállítással, a Kassától 4-5 km-re fekvő Polyi, illetve Semse nevű községek közelébe települt. A 21. gyalogezred elvonulásáig a legénység Kisida és Nagyida környékén menet- és éles lögyakorlatokat tartott. A csapatok fölötti szemlét követően, amelyet a Kassát Miskolccal összekötő úton tartottak, 1942. június 12-én Kassán került sor a berakodásra, majd a csapatot és a felszerelést szállító szerelvény a Lengyel Főkormányzóságon át érkezett ki a keleti hadszíntérre.

Az üteg a Kurszk közelében levő Szvoboda község pályaudvarán rakodott ki. A várostól keletre levő durnevoi erdőbe szállásolták be magukat egy szakasz kivételével, amely felsőbb parancsra Kurszkban maradt, hogy két lövegét német páncéltörő ágyúra⁶⁴ cserélje. Itt érte e visszamaradt csapatrészt 1942. július 8-án este egy légitámadás, amelynek következtében György Dénes honvéd lett az üteg és egyben a 23. könnyű hadosztály első hősi halottja. „Másnap tovább indultunk kelet felé és Tim–Sztarij Oszkol–Osztrogozsszk–Kamenka–Szaguny útvonalon értük el a Dont. A véget nem érő gyalogmenetek, a rossz, homokos utak, a rossz víz, a teher teljesen kimerítette az embert és állatot egyaránt...” – emlékezik vissza az egykori 27-es tüzér, Imreh Sándor.⁶⁵

Az ütegeparancsnokság a Don közelében levő Kologyezsnoje faluba települt, és a 23. önálló huszárszázad tűztámogatását látta el. A legénység is itt építette ki első védőállásait: „...a lakosságot ki kellett lakoltatni, a frontszakaszt meg kellett tisztítani, a hidakat felrobbantani, fedezéket, figyelő- és tüzelőállást építeni és bizonyos területeket aknásfájni...” – olvasható Marshall István egykori 27-es tüzér memoárjában.⁶⁶ Az ezred-parancsnokság két lövegét Bartha Árpád⁶⁷ továbbszolgáltató zászlós parancsnoksága alatt, 1942. július 22-én Kolover és Korabut között lévő, ún. „Kis és Nagy korabuti hídfőhöz” irányította páncélelhárítás céljával. 1942. július 24-én egy, a túlpartról átkelt, Kologyezsnoje és Kolover irányába támadó ellenséges harccsoport támadása áttörte az ott védekező 21/III. zászlóalj vonalát és elérte a különítmény tüzelőállásait is. A közelharcban az egység érzékeny veszteséget szenvedett, és lövegeit a visszavonuló legénységnek fel kellett robbantania.

Az üteg, megmaradt két lövegével, augusztus folyamán a kologyezsnojei híd védelmét biztosította. Augusztus 16-án a Kologyezsnojénél sorozatvetőkkel is támadó szovjet harccsoport a 32/I. zászlóalj állásait visszavetette Szaguny irányába. Az ütegeknek sikerült idejében visszavonulnia, a zászlóalj azonban súlyos veszteséget szenvedett. Szeptember-

⁶⁴ Feltehetően a 7.5 cm-es PaK 40 típusú páncéltörő ágyúról van szó.

⁶⁵ Imreh Sándor (Marosvásárhely) visszaemlékezései. (A szerző által, 2002 januárjában készített hanganyag.)

⁶⁶ Marshall István (Csíkszereda): Visszaemlékezés a háborús évekre. (Kézirat a szerzőnél.)

⁶⁷ Bartha Árpád (Érsekújvár, 1916. szeptember 3 – Budapest, 1970. február 12.) hadnagy. Észak-Erdély és a Székelyföld visszacsatolását követően, 1940. december 6-án mint karpaszományos honvéd Marosvásárhelyre, a 27. tábori tüzérszázályhoz vonult be. Alapkiképzés után továbbszolgálatot vállalt. 1941. június 15-től hadapród őrmesterré, 1942. május 4-én pedig tartalékos zászlóssá neveztek ki. 1942. május végétől, mint üteg első tiszt, részt vett a 27/2. könnyű ágyús üteg kötelékében a doni hadműveletekben. 1942. július 24-én Kolovernél megsebesült. Tevékenysége elismerésképpen, 1942. szeptemberében megkapta a Kormányzói dícsérő elismerés látható jelét képező Magyar Koronás Bronzérmet hadiszalagon a kardokkal és a Tűzkereszt első fokozatát egy sebesülési pánttal. 1943. május 13-tól a 27. tábori tüzérszázály 1. ütegénél első tiszt, majd 1944. április 1-jétől a mozgóosztás után felállított 27. tábori tüzérezred 4. ütegénél, mint alantos-, később mint első tiszt részt vett a galíciai, erdélyi és magyarországi hadműveletekben. 1944. július 18-án hadnaggyá léptették elő. 1945. május 9-én Rosenbergnél szovjet hadifogságba került, ahonnan 1947. június 4-én tért haza.

ben az üteg mozdonyállását⁶⁸ Hvoscssevatkára költöztették. A legénység elkezdte az arcvonal mögötti téli állások építését: „...gondoskodnunk kellett – írja Marshall István – a bunkerek jól fűthetőségéről és a téli ellátásról. Sok krumplit tároltunk, a lovaknak meg takarmányt. Szeptember 14-én reggel egy munkásszázad [a VII. különleges munkásszázad – B. Á. R.] érkezett a híd körüli állások építéséhez. Az oroszok észrevették és heves tűz alatt tartották az egész területet... A tűzpárbaj egész nap tartott. A munkaszolgálatosok igen nagy veszteségeket szenvedtek.”⁶⁹

Október elején az üteget Likovoba irányították, ahol lövegei javításon estek át. Legénységét pihentették és átszervezték. Innen november elején Sirokitól 5-6 km-re keletre új védőállást foglalt el, ahol január elejéig látott el folyambiztosító és vállalkozást támogató feladatot.

1943. január 4-én felsőbb parancsra az üteget kivonták az arcvonalból, és legénységét január 9-én Bugyennijbe irányították ködvető⁷⁰ kiképzésre. Állományát az ekkortájt alakult hadseregközvetlen 102. ködvető ezredhez osztották be. „Azzal a céllal vezényeltek oda, hogy a legénységet átképezzék az újfajta, 10,5 cm-es ködvetőre. Meg is érkezett a 33 darab ködvető a német oktatókkal és tolmácsokkal. Két ködvetőt szétszereltek és bevitték egy iskola hatalmas tornatermébe, ugyanis a nagy hideg miatt ott folyt a kiképzés. Éleslövészetet itt már nem tudtunk végezni...”⁷¹

1942. január 12-én és 14-én a szovjetek áttörték a magyar hadsereg arcvonalát Urivnál, majd Ssucsjénél. A gyakori légitámadások és a visszavonuló alakulatok miatt Bugyennijt ki kellett üríteni. Az üteg legénysége először Novij Oszkolba, majd Belgorodba vonult vissza. A várost ekkor már rendszeres légitámadások érték, így az alakulat Vorozsba környékére került. Innen felszerelését vasúton, a legénységet gyalogmenetben indították Konotop–Kijev–Koroszteny útvonalon Ovrucs irányába, ahova a kimerült és megfogyatkozott legénység április 1-jén érkezett be. „Rengeteget szenvedtünk. A nagy hideg és az éhség hamar levette az embert a lábáról. Aki megállt és leült pihenni, helyben megfagyott. Sokszor a szabadban éjszakáztunk, mert a németek miatt nem lehetett a házakhoz bemenni... Az utak mellett mindenhol fagyott lótetemek és hullák... Annyi erőnk sem volt, hogy az útból félredobjuk őket... Nagyon legyengültünk mire elértük gyülekezési helyünket...” – emlékeznek vissza Imreh Sándor és Bíró Ferencz volt 27-es tüzérek.⁷² Ovrucsban tovább folytatódott a kiképzés, és április első felében megtörténtek az első éles lögyakorlatok. „A gyakorlatok után kezdtük leadni a téli felszerelést, háموkat, nyergeket, szekereket. A lovakat a vágóhídra. Ekkor már lehetett sejteni, hogy hazajövünk.”⁷³

⁶⁸ Egy üteg mozdonyállását az állásban lévő lövegek, illetve üteg mögött 400-600 m-re telepítették, ahol az álcázott löszermozdonyokat helyezték el. A löszert innen szállították előre az ütközetet vívó lövegeknek, illetve ütegeknek. Hátrébb történő elhelyezkedésének az volt az oka, hogy ha az üteget közeltámadás éri, a mozdonyállásban legyen idő a löszermozdonyok felkapcsolására és az állásváltoztatásra.

⁶⁹ Marshall: i. m.

⁷⁰ Ködvető (Nebelwerfer): az ellenség vakítására, illetve saját csapatok leplezésére alkalmazott, ködgránátot lövő 40 M. 10,5 cm-es hátultöltős vető. 1942-ben a ködvetőhöz nagy hatóerejű repeszgránátot is rendszereztek, s így ezen harceszköz a gyalogság tűztámogatására is alkalmassá vált.

⁷¹ Marshall: i. m.

⁷² Imreh Sándor és Bíró Ferenc volt tüzérekkel 2002 januárjában készített hanganyag. (A szerző birtokában.)

⁷³ Marshall: i. m.

1943 májusában érkezett meg a bevonulóparancs és indult el a megmaradt le-
génység, Lavocsnén keresztül az anyaország felé. Rövid karcagi karantén után, jú-
nius 10-én érkeztek meg a székely tüzérek vasúti szállítással Marosvásárhelyre, ahol a
város és a hadosztály-parancsnokság ünnepélyes fogadtatásban részesítette őket.⁷⁴ Az
üteg keleti hadszíntéri tevékenységének veszteségi mérlege négy hősi halott, nyolc sebé-
sült és megközelítőleg 10 fő eltűnt volt. Hazaérkezését követően az üteget teljesen át-
szervezték, és röviddel ezután újra bevetésre került a keleti hadszíntéren, a galíciai had-
műveletekben.

Marosvásárhelytől Galicián át Besztercégig

A háború tapasztalatai és az ebből levont tanulságok arra készítették a honvéd vezér-
kart, hogy a korábbi hadrendszervezésen jelentős módosításokat hajtson végre. Célja, az
alakulatok fegyverzeti és szervezési színvonalát, az anyagi és gyártási lehetőségekhez
mértén, a korszerű háború megkövetelte szintre emelni. Ennek értelmében a 27. székely
könnyű hadosztály békehadrendjében az alábbi változások történtek. Puskás századai-
nak, valamint puskás szakaszainak elnevezése lövészsorozat, illetve lövészsorozat
módosult. Az új lövészsorozatok fegyverzete kilenc golyószóróból, három állványos go-
lyószóróból, két gránátvetőből és két nehézpuskából állt.⁷⁵ Mivel a háború tapasztalatai
alapján a gyalogezredek nehézfegyverei és nehézfegyver-alakulatai elégtelennek bizo-
nyultak, átszervezésük szükségszerű volt. Ennek következtében egyes helyőrségekben
laktanyabővítést kellett végrehajtani, máshol átköltöztetéssel oldották meg az állomány-
bővítést. A 27/III. zászlóalj nehézfegyversorozatát például a bulvárdi laktanyából a ma-
rosvásárhelyi várba költöztették át. Hogy a nehézfegyverek szaporítása a kiképzés és
utánpótlás terén akadályba ne ütközzön, az átszervezést két ütemben hajtották végre. Az
első ütemben a nehézfegyverek számát megkétszerezték, a szükséges személyzetet pedig
létszámfeletti állományban állították be. A másodikban pedig a gyalogezredek úgy
alakították át, hogy a korszerűbb hadszervezetre a legegyszerűbb módon átállhassanak.⁷⁶
Ezek függvényében a gyalogezredek zászlóaljainak hadrendje azonos lett, kivéve a gaz-
dasági hivatalokat és a távbeszélőszakaszokat, melyeknél két-két egységet az ikerezre-
dek mozgósítása céljából és a törzs gazdasági hivatalaira való tekintettel magasabb állo-
mányon tartottak. A zászlóaljok nehézfegyver állományát ideiglenes hadihadrendi
állományra emelték, de csökkentett személyzettel. A kocsizó géppuskás egységeket kor-
szerűtlenségük miatt törölték a hadrendből. A gyalogság értékének emelése céljából a
lövészsorozatok sorlegénységét, valamint továbbszolgáló tisztjeinek állományát tényle-
gesen felemelték. A géppuskás századok állományába egy-egy, négy aknavetőből álló
szakaszt állítottak be. Zászlóaljközvetlen alakulatként a távbeszélőszakasz mellé egy
páncéltörő szakaszt is beállítottak négy páncéltörő ágyúval. Az ezredközvetlen árkász-
századból, az utász zászlóalj megalakulása miatt csak egy árkászszakasz maradt, vi-
szont új ezredközvetlen alakulatként egy aknavető- és egy páncéltörő ágyús század is
felállításra került, nyolc-nyolc aknavetővel, illetve páncéltörő ágyúval. Ezen alakulatok

⁷⁴ *Reggeli Újság*, 1943. június 11.

⁷⁵ HL HM Eln. 1. a. 42000/1942.

⁷⁶ HL HM Eln. 1. a. 43000/1943.

fegyverzetét a hadianyaggyártás adta lehetőségekhez mérten, közepes (12 cm-es) aknavető-, illetve nehéz (7,5 cm-es) páncéltörő ágyús századokká igyekeztek átszervezni.⁷⁷ Ezt részben később, a hadművelleti területen, német támogatással érték el. A 27. tábori tüzérezstály hámosló-állományát, mozgósítástechnikai okokból, 50%-kal emelték fel.⁷⁸

A megemelt fegyvermennyiség miatt a kiképzés, illetve a szakképzés végrehajtásánál a parancsnokok feladata volt, hogy a fegyverekhez szükséges kiképzett személyzet mihamarabb rendelkezésre álljon. Ennek érdekében még a lövészszázadok sorlegénységének egy részét is, más egyéb kiképzés rovására, a nehézfegyverek kezelésének elsajátítására utasították.

A nem mozgósított békealakulatoknál a három évre visszatartott legénységből megfelelő számú sortisztet és honvédet a pótalakulatokhoz és az ikreződéssel érintett alakulatokhoz irányítottak, hogy ott mint kiképző keret rendelkezésre álljanak. A kétévi tényleges szolgálatukat letöltött hadapródokat (karpaszományosokat) 1943. szeptember 20. és 30. között leszerelték. Közülük többet a pótalakulatokhoz és az ikreződéssel érintett alakulatokhoz a kiképzési szükséglet fedezésére, a békealakulatok rendszeresített tiszt állományával szemben mutatkozó hiányosságok pótlására, valamint a hátországi, illetve az elvonult alakulatok idősebb tartalékos tisztjeinek leváltására azonnal rendkívüli gyakorlatra, illetve hadiszolgálatra behívtak. Ezzel valamennyi 2. évet leszolgált karpaszományos részére 3. évüknek megfelelő beosztást juttattak, s elrendelték, hogy 1943. október 1-jén zászlóssá (a szakszolgálatosokat pedig gyakornokká) léptessék elő őket.⁷⁹ Ezekkel az intézkedésekkel igyekeztek a pót- és az ikreződéssel érintett alakulatokat arra képesíteni, hogy a békeszervezésben rájuk háruló feladatokat sikeresen elvégezhessék. A fent említett vezénylések végrehajtása és az újoncok bevonulása után az ikeralakulatok létszáma azonos kellett legyen a békealakulatuk rendszeresített állományával. Ez a szervezés az ikreződéssel érintett ütegnél is érvényes volt.⁸⁰

A Kormányzó 1942. november 26-án kelt rendelete alapján, 1943. január 1-jén megalakult a magyar királyi „Székely honvéd határvédelmi parancsnokság”.⁸¹ A könnyű hadosztály-parancsnokság 1943. augusztus 1-jén minden tekintetben ennek alárendeltségébe lépett.⁸² A seregtest élére 1943. február 1-jén kinevezett Nagyöszy Miklós⁸³ vezérőrnagyot (később altábornagy) augusztus 1-jén Zákó András⁸⁴ vezérkari ezredes (később vezérőrnagy) váltotta fel.

⁷⁷ HL HM Eln. 1. a. 43000/1943.

⁷⁸ Uo.

⁷⁹ Uo.

⁸⁰ Uo.

⁸¹ HL HM Eln. 1. a. 71644/1942.

⁸² HL HM Eln. 1. a. 43000/1943.

⁸³ Nagyöszy Miklós (Nagyösz, 1896. szeptember 21 – Bécs, 1968. április 3.) altábornagy. Az erdélyi bevonulás idején a HM 1/b. osztályának a vezetője, alezredesi, majd 1940. szeptember 1-jétől ezredesi rendfokozatban. 1942. május 1-jétől a HM. I. csoportjának főnök helyettese, majd november 1-jétől főnöke. 1943. február 1-jétől vezérőrnagy rendfokozatban a 27. székely könnyű hadosztály parancsnoka. 1944. október 16-tól ismét a HM I. csoportját vezette. Ezt követően mint a VI., november 20-tól pedig az V. hadtest parancsnoka frontszolgálatot látott el. December 7. és 1945. január 14. között egészségügyi szabadságon volt, majd felépülését követően a HM III. csoportjának főnöke, illetve a tanni körzet parancsnoka volt.

⁸⁴ Zákó András (Brassó, 1898. március 23 – München, 1968. március 13.) vezérőrnagy. Az erdélyi bevonulás után a Hadiakadémián a hadművelési vezérkari szolgálat tanáraként tevékenykedett. 1942. április 1-jétől ez-

1943 nyarán elkezdődött a minőségi hadseregfejlesztés, amelynek lényeges pontját a három gyalogezredes, felderítő, híradó- és utászászlóaljakkal megerősített gyaloghadosztályokra való áttérés jelentette. Az átszervezés a 27. könnyű hadosztályt csak részben érintette. Állományába egy felderítő osztályt is felállítottak, melynek kötelékébe az osztálytörzs, egy lovas-, illetve egy kerékpáros század, valamint egy kerékpáros árkász-, távbeszélő-, gépkocsizó aknavető és páncéltörő ágyús szakasz került.

A Kállay-kormány 1942 végén a szövetségesek irányába elkezdett és 1943-ban folytatott béketalálkozásai, a hadihelyzet kedvezőtlen alakulása, valamint a magyar katonai vezetéssel szemben növekvő bizalmatlanság elhatározásra juttatta a német politikai vezetést. Ez egy németbarát kormányt, valamint a német hadicélokot teljesen kiszolgáló magyar hadsereget, ipart és gazdaságot szeretett volna tudni a háta mögött, ezért az újabb alkudozások helyett Magyarország teljes megszállása mellett döntött.⁸⁵ Hitler utasítására 1944. március 19-én hajnalban nyugati és déli irányból német csapatok nyomultak be az ország területére. A megszállók elfoglalták a fontosabb stratégiai pontokat és lezárták a Tisza-vonalat. A honvédség alakulatai a Honvéd Vezérkar főnökének⁸⁶ parancsára nem tanúsítottak ellenállást, és laktanyáikban maradtak. Az ország német megszállása, csekély ellenállás mellett megtörtént.

A megszállást követően, a keleti hadszíntéren tevékenykedő megszálló erők hazahozatala helyett, amit a Kállay-kormány tervezett, a német hadvezetés újabb magyar erők harcbavetését igényelte. A magyar egységek mihamarabbi alkalmazását a szovjet csapatok 1943/44. telén, a német Dél Hadseregcsoport (Heeresgruppe Süd) arcvonalán elért sikerei sietteték, ugyanis a német 1. páncélos és 8. táborigadsereg között keletkezett mintegy 200 km-es résen betörő páncélos ékeik 100-150 km-re megközelítették a Kárpátokat. Az így kialakult hadi helyzet indokolta a Nádai István vezérezredes parancsnoksága alatt, már 1944. január 6-án mozgósított magyar 1. hadsereg kivezénylését a galíciai hadszíntérré. A hadsereg feladata az volt, hogy a hágókon átjutva zömmel a Dnyesztertől délre, részeivel pedig a Kolomea–Delatyn vonal ellen menjen támadásba, azzal a céllal, hogy helyreállítsa, összefüggővé tegye a német arcvonalat, valamint a szovjet csapatok Lemberg irányába kibontakozó támadását erők elvonásával gyengítse.⁸⁷ Nádai István vezérezredes nem értett egyet ezzel a tervvel. Ő ugyanis a Kárpátok védelmét tartotta a hadsereg fő feladatának, s mivel nem akarta csapatait a hegyek előterében szovjet harcokosi-tömegettámadásnak kitenni, lemondott. A helyette kinevezett Lakatos Géza vezérezredes irányítása alá tartozó seregtesteket a magyar VI., VII. és a német XI. hadtestparancsnokság fogta össze.

redessé léptették elő, majd május 1-jétől a VI. hadtest vezérkari főnökévé nevezték ki. 1943. október 1-jétől a 27. székely könnyű hadosztály parancsnoka. Alakulatával részt vett a galíciai hadműveletekben, ahonnan 1944 október 16-án vezérőrnagyi rendfokozatban a Honvéd Vezérkar főnöke 2. (hírszerző) osztályának élére került, majd az Államvédelmi Központ vezetője volt. 1945. május elején amerikai hadifogságba esett. A háborút követően nyugaton telepedett le, s itt tevékenykedett haláláig.

⁸⁵ Szabó Péter: A magyar királyi honvédség a második világháborúban. Kézirat. 24–25. o.

⁸⁶ Szombathelyi Ferenc (Győr, 1887. május 17 – Újvidék, 1946. november 4.) vezérezredes. 1939. január 15-től 1941. augusztus 1-jéig a VIII. hadtest parancsnoka, illetve 1941. július 1-jétől a Kárpát-csoport parancsnoka. 1941. szeptember 6. és 1944. április 19. között a Honvéd Vezérkar főnöke. 1946. március 30-i magyarországi elítélése ellenére kiadták Jugoszláviának, ahol a magyar karhatalmi alakulatok vérengzéssé fajult 1942. januári újjvidéki akciója miatt, mint háborús bűnöst halálra ítélték és kivégezték.

⁸⁷ Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1943-1945. Budapest, 2003. 55 o.

A 27. székely könnyű hadosztályt 1944. március 22-én mozgósították.⁸⁸ A HM rendele-
lete értelmében a mozgósítás első napja 1944. március 24. volt, de az azonnali behívás-
okat lehetővé tévő készség már március 22-én 18 órától érvénybe lépett.⁸⁹ Az alakula-
tokat olyan mértékben kellett mozgósítani, amilyen mértékben a hadosztály-parancs-
nokságon belül „M” hadianyaggal⁹⁰ elláthatók voltak.

A hiányzó személyi állományt, a menetkészséghez szükséges hiányzó anyagoknak
a HM III. Csoportfőnökségtől való igénylése, illetve beérkezése után hívták be. A könnyű
hadosztályt teljes hadiállományra egészítették ki. Kivételt képezett a seregvonat,
amelyből csak a vonatparancsnokság, a lőszerkezelő oszlop, az élelmező oszlop (szállító
féloszlop nélkül), a sütőoszlop (lisztszállító szakasz nélkül), az egészségügyi oszlop (fo-
gatolt szakasz nélkül) és a sebesültszállító gépkocsi oszlop egészült ki hadiállományra.
Az állományfelemeléssel érintett alakulatokhoz az országos készletből igénybevett lova-
kat, fogatolt és gépjárműveket térítési díj fizetése mellett, míg a HM által előre elkészí-
tett ló és fogatoltjármű létszámot a csapatok igényeinek megfelelően biztosították. A
csapatok a menetkészséget 1944. április 1-jén 24 óráig kellett elérjék. A szállítási ada-
tokat pedig az illetékes vonalparancsnokságokkal a menetkészség elérését követően
azonnal közölni kellett.⁹¹

A mozgósítást követően a 27. könnyű hadosztály szerkezete megváltozott. Gyalogez-
rede és tüzérsztyálya ikreződött. A meglévő tényleges tiszt és legénységi állományt ket-
téosztották és a behívott tartalékosokkal feltöltötték. Ennek megfelelően alakult meg az
57. gyalogezred (ezredtörzs, 57/I., 57/II. és 57/III. zászlóalj; parancsnok Gáll Sándor⁹²
alezredes) és a 27. tüzérezred (parancsnok Veress Zoltán⁹³ ezredes). A tüzérezred két
osztálya az alábbiak szerint alakult:

⁸⁸ HL HM 12302/M. 1. b. – 1944.

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ Mozgósítási hadianyag, amely a fegyverzetet és a szakfelszerelést tartalmazta.

⁹¹ HL HM 12302/M. 1. b. – 1944.

⁹² Gáll Sándor (Sepsiszentgyörgy, 1898. április 3 – Sződliget, 1962) ezredes. Az erdélyi bevonulás után
mint ezred elsősegédtiszt a 27. székely gyalogezredhez került. 1941. november 1-én őrnaggyá léptették elő. A
2. hadsereg mozgósítását követően mint a rozsnyói 13/I. zászlóalj parancsnoka részt vett a doni harcokban. A
hadműveleti területen 1942. október 29-én alezredessé nevezték ki. A visszavonulás alatt tanúsított vitéz magatartásáért a Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal kitüntetésben részesítették. Alakulatá-
nak hazatérését követően, 1943. június 2-án Marosvásárhelyre került, ahol 1944. március 10-ig a 27/III. zászló-
alj parancsnoki tisztségét töltötte be. 1944. március 11-én a mozgósított 57. gyalogezred parancsnokaként
részt vett a galíciai, az erdélyi és a magyarországi hadműveletekben. 1944. november 1-jén ezredes. Alakulatá-
val 1945. május 11-én, az ausztriai Unterheidnél szovjet fogságba esett, ahonnan június 20-án szabadult.

⁹³ Veress Zoltán (Bánffyhunad, 1896. február 2 – Budapest, 1985. január 5.) ezredes. Az erdélyi bevonu-
lás idején őrnagyi rendfokozatban a HM kiképző osztályának tüzér előadója volt. Tisztségét 1942. április 1-jéig
töltötte be, amikor a keleti hadszíntérre elvonuló IV. hadtestközvetlen munkácsi 24/II. közepes tarackos tüzér-
osztály parancsnokává nevezték ki. 1942. október 29-én ezredes. 1943. február 26-án III. fokú fagyással a ma-
rosvásárhelyi kórházba szállították, ahol augusztus 1-jéig ápolták. A doni arcvonalon szerzett érdemeiért a Ma-
gyar Érdemrend Tisztikeresztjét hadiszalagon a kardokkal adományozták számára. Felépülését követően
átvette a 27. székely tábori tüzérsztyál parancsnokságát. 1944. április 1-jéig tevékenykedett ebben a beosztás-
ban. Ezt követően a galíciai, erdélyi és magyarországi hadszíntereken szeptember 15-ig a 27. székely tábori tü-
zérezred parancsnoka, december 20-ig a IX. hadtest tüzérparancsnok helyettese, 1945. február 23-ig a 27. szé-
kely gyaloghadosztály tüzérparancsnoka, április 25-ig pedig a VIII. hadtest tüzérparancsnoka volt. Ezután a
felső-ausztriai katonai és polgári személygyűjtő állomások parancsnokává nevezték ki. 1945. május 4-én ame-
rikai hadifogságba esett. Amerikai megbízás folytán november 30-ig a grieskircheni magyar járás parancsnoki
tisztségét töltötte be.

a 27/I. tüzérosztály (parancsnok Gábossy László alezredes⁹⁴) három ütege a békehadrendbeli 2. ütegből alakult. Az 1. és 2. üteget 8 cm-es 5/8 M. tábori ágyúval, míg 3. üteget 37 M. 10,5 cm-es könnyű tarackkal szerelték fel;

a 27/II. tüzérosztály (parancsnok. Görgényi László százados, majd őrnagy⁹⁵) négy üteggel rendelkezett. A 4., 5. és 6. üteget, amely a békehadrendbeli I. ütegből alakult, 14/a (14) M. 10 cm-es könnyű tarackkal, 7. üteget, amely a békehadrendbeli 3. ütegből alakult, 14 M. 15 cm-es közepes tarackkal szerelték fel.⁹⁶

A mozgósított alakulatok Bátos, Benedekháza környékén 7-10 napot szántak a légénység összeszoktatására és a tartalékosok felkészítésére, majd a Honvéd Vezérkar főnöke I. (hadművelti) osztályának tájékoztatója szerint 1944. április 9-től elkezdődött a csapatok összevonása a felvonulási területre: Dés, Nagysomkút, Szilágycseh, Zilah körzetébe.⁹⁷ A csapatok összevonása egy-két hetet vett igénybe. Az utolsó szállítmányok (27/3. kocsioszlop részei), a menetkészültség hiánya miatt csak április 20-án érkeztek be. Ezzel egyidejűleg a 27. székely könnyű hadosztály-parancsnokságot kivonták a IX. hadtestparancsnokság alárendeltségéből és a keleti hadszíntérre elvonult, debreceni VI. hadtestparancsnokságnak (parancsnok Farkas Ferenc altábornagy⁹⁸) rendelték alá.

A hadsereg-parancsnokság április 12. és 15. között Munkácsról Stryjbe települt. Április 15-én a Honvéd Vezérkar főnöke elrendelte a 27. könnyű hadosztály és a neki alárendelt IV/1. önálló gépvontatású közepes tüzerüteg, illetve IX/1. légvédelmi gépágyús üteg azonnali kiszállítását a hadművelti területre.⁹⁹ Ezzel a seregtestnek az április 17-én megindult támadásban való részvételét remélte. A VI. hadtestparancsnokság (álláspontja április 21-től Máramarossziget) utasítása értelmében a csapatoknak Worochta–Lazescsina–Körösmező–Tiszaborkút körzetében kellett kirakodniuk. A csapatok hadművelti területre való kiszállítása (Amália fedőnév alatt) szállítási nehézségekbe ütközött, és csak április 20-án kezdődött el. A rossz időjárási viszonyok miatt igen lassan haladt.¹⁰⁰ Április 22-én, noha a végszállítmányok kirakása csak 25-re volt várható, a seregtest azt a feladatot kapta, hogy a Czarny Czeremosz völgyébe nyomuljon előre, és a völgyet

⁹⁴ Gábossy László (Ditró, 1901. február 15 – Washington, 1977.) alezredes. Az erdélyi bevonulást követően, 1940. november 15-től mint ütegparancsnok, századosi rendfokozatban a marosvásárhelyi 27. székely tüzérosztályhoz osztották be. 1942. március 30-án őrnaggyá, majd 1943. május 1-jén alezredessé nevezték ki. Alakulata mozgósítását követően a 27/II. tábori tüzérosztály parancsnokságával bízták meg, amelynek kötelékében 1944. április 1. és 1945. május 9. között frontszolgálatot látott el.

⁹⁵ Görgényi László (Versec, 1908. november 29 – ?) őrnagy. Az erdélyi bevonulás idején a 13. tábori tüzérosztálynál, majd 1941. január 1-jétől a 15. tábori tüzérosztálynál ütegparancsnok, századosi rendfokozatban. 1941. július 31-én Marosvásárhelyre vezényelték, ahol 1944. március 27-ig a 27. tábori tüzérosztálynál látott el ütegparancsnoki feladatokat. A tüzezred mozgósítását követően vette át a 27/I. tüzérosztály parancsnokságát. Osztályával részt vett a galíciai, az erdélyi és a magyarországi hadműveletekben. 1944. november 1-jén őrnaggyá nevezték ki. 1945. május 9-én szovjet hadifogságba esett, ahonnan 1948. szeptember 10-én tért haza.

⁹⁶ Ozsdolai gr. Kun Zsigmond m. kir. főhadnagy, ütegparancsnok, szíves elmondása szerint.

⁹⁷ HL HM M. kir. Honvéd Vezérkar főnöke I. osztály Tájékoztató (a továbbiakban: VKF I. o. Tájékoztató) 1944. április 9.

⁹⁸ Farkas Ferenc (Kismarton, 1892. május 27 – Arnstorf [Németország], 1980. április 14.) altábornagy, 1944. november 1-jétől vezérezredes. 1943. augusztus 21-től 1944. október 16-ig a VI. hadtest parancsnoka volt, közben július 26. és augusztus 1. között ideiglenesen az I. hadseregparancsnoki teendőket is ellátta. 1944. október végétől országos elhelyezési kormánybiztós.

⁹⁹ HL 101. Központi Szállítás Vezetőség (továbbiakban KSZV) naplója, 1944. április 15.

¹⁰⁰ HL 101. KSZV 1944. április 20.

Kutyánál, illetve attól északnyugatra Kosownál zárja le, részeivel pedig a Putilla völgyében Szergienél biztosítson és vegye fel az összeköttetést a délre elhelyezkedő német LXXVIII. hadtest északi szárnyával.¹⁰¹ A kirakott csapatrészek erőltetett menetben Zabien át már április 23-án megkezdték előnyomulásokat. Ékeik 24-én elérték a Czeremosz és a Putilla összefolyását, és felzárkóztak a Kuty–Kosow vonalra.

Április 26-án a 27. könnyű hadosztály felderítő osztálya Kutytól nyugatra, Tudiownál már harcérintkezésbe került az ellenséggel, egy ezredcsoportja (57/I. és 57/III. zászlóalj részei) pedig felzárkózott a felderítő osztályhoz. Ugyanakkor a 27/I. zászlóalj a Czeremosz és a Putilla összefolyásánál, a Kosowra támadó 27/III. zászlóalj felvonulását igyekezett biztosítani. 27-re virradó éjjel a VI. hadtestparancsnokságot távmondati paranccsal értesítették, hogy a 27. könnyű hadosztállyal – noha még részei felvonulás alatt álltak – vegye birtokba Kutyt, Kosowot, valamint Pistynt és biztosítson Jablonow felé. Április 27-én a seregtest körzetében fellángoltak a harcok.

A támadó zászlóaljak erőszakos felderítést hajtottak végre Kosow és Kuty irányába. A felderítés Kosowban csekély létszámú ellenséges erőt észlelt, így a parancsnokság egy zászlóalját Pistynre irányította, ahol meglepetésre az I. hegyidandár-parancsnokságot találta. Kuty előterében az 57/III. zászlóalj ékei már a nap folyamán harcban álltak az oroszokkal. Harmat Ferenc tartalékos zászlós, az 57/III. zászlóalj 8. századának nehézfegyverszakasz parancsnoka így emlékszik vissza az eseményekre: „Dél előtt 10 óra felé, az április 27-én történt, az a parancs jött, hogy Szerencs¹⁰² irányába készítsünk védőállásokat. Alig kezdtük meg a munkát, jött egy másik parancs, azonnal felszerelni, menet lesz. Most már az események gyors egymásutánban követték egymást. Egy fél óra múlva előre megyünk a falu keleti szegélyéhez és ott maradunk készenlétben. Előlről heves puskatűz, géppisztoly és géppuskakattogás. A házak és a fák még teljesen eltakarják a kilátást. Fél óra múlva parancs fut be, hogy az első szakasz menjen előre. Antal Kis Béla zászlós¹⁰³ előre vezeti szakaszát. Még egy biztató mosoly, aztán eltűnik embereivel a házak közt. Most már feszült a légkör... ismét erősödött a tűzharc, és most már tudjuk, hogy a mieink is, az első szakasz, bent van a tűzben. Közben kapjuk a hírt, hogy Körmendy István főhadnagy, segédtsízt a karján sebesült, de azért feladatát pontosan ellátja... Én a IV. szakasz helyett átvettem a II. szakasz felett a parancsnokságot... kb. 4-500 méterre lehet a puskatűz, a falu első házainál... Egyszer csak fut egy hírvivő, hogy a századparancsnok menjen előre. Kezet fogunk Zolival,¹⁰⁴ átadja a hátramaradt rész fölött a pa-

¹⁰¹ HL VKF I. o. Tájékoztató, 1944. április 22.

¹⁰² Téves a megnevezés. Feltételezhetően Czereczenka.

¹⁰³ Antal Kis Béla (Sajóvárkony, 1919. május 6 – Ózd, 1979. november 13.) tartalékos zászlós. Mint karpaszományos honvéd tényleges katonai szolgálatra 1940. december 6-án Marosvásárhelyre, a 27/III. zászlóalj 8. puskás századához vonult be. 1941 februárja és júniusa, illetve 1941 decembere és 1942 májusa között elvégezte a tartalékos tüzérszti iskola két évfolyamát. 1942. október 1-jén tartalékos zászlóssá nevezték ki. 1943-ban egy hónapra a salgótarjáni 23/III. zászlóaljhoz vezényelték gránátvető tanfolyamra, majd szeptember 28-án leszerelték. A 27. könnyű hadosztály mozgósításakor hadiszolgálatra hívták be, s az 57/III. zászlóalj kötelékében mint aknavetőszakasz-parancsnok a keleti hadszíntérre került. 1944. április 27-én Tudiownál súlyosan megsebesült. 1944. december 10-ig a körömszözi, a debreceni, a kolozsvári és a zalaegerszegi hadikórházakban ápolták. Felépülését követően 1945. január 20. és március 30. között a barbaci kiképző és felállító központnál teljesített szolgálatot. 1945. május 7-én angol hadifogságba került, ahonnan szeptember 28-án tért vissza.

¹⁰⁴ Keményffy Zoltán (Budapest, 1920. október 13 – Kuty, 1944. április 28.) főhadnagy. A keleti hadszíntérre 1944. április 21-én a mozgósított 57/III. gyalogzászlóalj 8. századának parancsnokaként vonult el, ahol fejlődés következtében hősi halált halt.

rancsnokságot és szalad előre... Az a hír szivárgott ki, hogy az orosz támadja a falut, és már elérte az első házakat és utcai harc van... kapom a parancsot, hogy azonnal menjek előre szakaszommal Gáll Sándor ezredparancsnokhoz. Óriási nyomás engedett föl szívenben, és mint egy megkönnyebbülve az eddigi feszültségtől, adom ki gyorsan a parancsokat az embereimnek, és máris rohanok előre a házsor oltalma alatt. Embereim az út két oldalán, a házak közt szivárognak. Elérem a parancsnok harcálláspontját, jelentkezem és várom a parancsot: szakaszommal azonnal menjek előre, mert az előre küldött első szakaszt szovjet túlerő támadta meg. Az elől lévő századparancsnoktól kapok további parancsot... Feszült figyelemmel viszem előre embereimet a házak, fák oltalma alatt. Nemsokára az utolsó házhoz érünk, mely egy nagy kiterjedésű fatelep. Embereim megállítom, én a farakások közt előremegyek, addig míg Zolit megtalálom. Egy deszkarakás mögül figyelni az eseményeket. A faraktár elején az oroszok már bent vannak. Tőlük balra hegyes oldal, bokrokkal, jobbra a Czeremosz. Gyorsan határozni kell, vagy itt vesszük fel a harcot a kb. 50 méterre bujkáló oroszokkal, vagy oldalról, a hegyről tüzelve zavarjuk ki a telepről. Zoli gyorsan kiadja a parancsot, hogy menjek az oldalba és onnan támogassam őket, addig ő kitart. Azonnal rohanok vissza az embereimhez, és a magas kerítés oltalma alatt haladunk a cél felé. Alig megyünk 20 métert, egyszer csak körülöttünk kezdenek hullani az aknagránátok... Egy pillanatra megdermedek. Az első tűz és szinte tehetetlen vagyok. A kerítéshez lapulok, mert megint hallom a vészes sivítást. Egy jókora szilánk veszedelmes zümmögéssel az orrom előtt egy arasznyira üti át a palánkot... Intek az embereimnek, hogy tovább fussunk, ki ebből a pokolból... öt perc múlva nagy-szerű kilátás nyílik az alattunk elterülő fatelepre... Az oroszok ugrálnak farakástól-farakásig és erős géppisztolytüzükkkel szorítják a mieinket. Azonnal megállást vezényelek, mindkét golyószórómat tüzelőállásba és máris pattognak a lövedékek az orosz katonák közt...a váratlan tűz, mely teljesen oldalba kapta az oroszokat megállásra kényszerítette őket, sőt, egy pár pillanat múlva mennek is vissza a telepről a bozótosba. Négy orosz hulláját látom alattunk feküdni... Embereink már ott mozognak közöttük, cserkésznek, fésülik át a bozótost. Lassan sötétedni kezd. Úgy érzem mára befejeztük. A telep a miénk, az első szakasz már ássa be magát estére... Itt hallom, hogy Antal Kis megsebesült és még egy halottunk is van..."¹⁰⁵

Az ellenség visszaszorítását követően a további szándék Kuty elfoglalása, az arcvonal tartása a Pruttól délre, valamint az elfoglalt területek biztosítása a további támadó hadműveletekhez volt.¹⁰⁶ A város elfoglalására az 57. gyalogezred két zászlóaljja kapott parancsot. Ennek értelmében az 57/III. zászlóalj (parancsnok Hamza Gábor őrnagy¹⁰⁷)

¹⁰⁵ *Harmat*: i. m. 21. o.

¹⁰⁶ HL VKF I. o. Tájékoztató, 1944. április 27.

¹⁰⁷ Hamza Gábor (Máramarosziget, 1905. november 27 – ?) őrnagy. Az erdélyi bevonulás előtt a 29. határvasz-zászlóalj parancsnoka volt. 1940. szeptember 1-jétől a marosvásárhelyi 27. székely gyalogezredhez vezényelték, ahol zászlóalj- és iskolaparancsnoki, valamint ezred segédtiszti beosztásokban teljesített szolgálatot. 1943. augusztus 1-jén őrnaggyá nevezték ki. A 27. könnyű hadosztály mozgósítását követően, 1944. április 1-jén a hadművelési területre az 57/III. zászlóalj parancsnokaként vonult el. Részt vett a galíciai, az erdélyi és a magyarországi hadműveletekben. A harctéren nyújtott kiváló teljesítményéért a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje hadidíszítménnyel és kardokkal kitüntetést adományozták számára. 1945. március 1-jétől a 27. gyaloghadosztály kiképző zászlóaljának parancsnoki teendőit látta el. Alakulatával május 14-én szovjet fogásba esett, ahonnan 1948. július 17-én jött haza.

északkeleti, az 57/I. zászlóalj (parancsnok Bándy Pál százados¹⁰⁸) pedig délkeleti irányból támadott. Az 57/II. zászlóalj (parancsnok Dala Lajos százados¹⁰⁹) Uscie Putillánál biztosított. A tüzérségi támogatást a 27/I. tüzérosztály látta el. A felületesen végrehajtott felderítés miatt a gyalogezred-parancsnokság nem rendelkezett kellő információval a várost védő szovjet erőkről és azok elhelyezkedéséről, így a helység harcra képzetlen és megfelelő harci tapasztalattal nem rendelkező alakulataira olyan feladatot bízott, amelynek sikere kérdéses volt, és amiért a csapatok nagy árat fizettek.

A támadás április 28-án reggel 7 órakor, csekély tüzérségi előkészítés után – megjegyzendő, hogy a felületes tájékoztatás miatt a támadáshoz csak a 27/I. üteg két lövege nyújtott tüztámogatást!¹¹⁰ – indult, és kezdetben lendületesen haladt. A támadó ékeknek sikerült az ellenséget a helység belseje felé szorítani: „Háztól-házig, lépésről-lépésre küzdöttük magunkat előre. A csendes város igen megélenkült. Minden házból tüzeltek ránk, úgy hogy a levegő tele volt repdeső ólmokkal és nem tudtuk, hogy mikor ütközik egy belénk... Embereim közül 15 kitartott. Látva, hogy én jövök, ők is jöttek utánam. Egy pár veszélyes házat maradék kézigránátjainkkal füstöltünk ki. Ez kimondott szórakozásnak tetszett. Egy jó pár órán keresztül így tartott. 12 felé járt már az idő, mikor már csak puskalőszerünk volt, egy kevés. Utánpótlásnak semmi híre. Már majdnem a város közepe táján jártunk, mikor egy templom mellett elakadt a támadásunk. Nem tudtunk sehogy előre menni, mert ahogy egy emberünk előre akart mozogni 10-15 ellenséges fegyver vette tűz alá. Mivel létszámunk megfogyatkozott, nem tudtuk széles vonalon biztosítani magunkat, és így az ellenség ezt észrevette, és mindkét oldalról kezdett heves tüzzel előbbre jönni. Nekik a falakon keresztül is voltak titkos utjaik, és mivel jól ismerték a várost is, igen könnyen ment nekik. A lőszerünk már fogytán volt és így az egyik házban összegyűltünk haditanácsra... A tanácson megállapítottuk, hogy így tarthatatlan a helyzet és vissza kell húzódnunk, mert egy fél órán belül bekerítenek. Megtesszük az előkészületeket, és hátrahagyva a biztosító részleget, Zoli parancsára megindulok hátra. A terv szerint a város utolsó házainál kezdődő emelkedéseken rendezkedünk be védelemre. Zoli a század többi részével mindaddig ott marad, míg én az ő visszavonulásukat tudom fedezni. Már kapaszkodom fel a lejtőre, mikor látom, hogy a visszamaradt rész mint gazdátlan nyáj, szinte menekül hátra... egyik szakaszvezető fut felém és sírástól összeszorult torokkal kiáltja, hogy a főhadnagy úr elesett és vegyem át a századparancsnokságot. Mintha villámütés ért volna. Végre kinyögöm: mi történt? Azt feleli, mikor egy kerítésen mászott át, egy orosz katona egyik közeli házból rálőtt, pont fején találta és azonnal

¹⁰⁸ Bándy Pál (Balászfalva, 1911. november 27 – ?) százados. Az erdélyi bevonulást követően, 1940. december 1-jétől mint századparancsnok főhadnagyi, majd 1942. március 30-tól századosi rendfokozatban a sepsiszentgyörgyi 27/I. zászlóalj kötelékében teljesített szolgálatot. 1944. március 23-tól az 57/I. zászlóalj parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérré. Részt vett a galíciai, az erdélyi és a magyarországi hadműveletekben. 1944. december 1-jétől a 27/II. zászlóalj parancsnoki teendőit látta el. Ausztriába visszavonult alakulatát 1945. március 27-én elhagyta, és a szovjet csapatok elől bujkálva tért haza.

¹⁰⁹ Dala Lajos (Paks, 1913. január 21 – ?) százados. Az erdélyi bevonulást követően a 27/II. zászlóalj állományába került, ahol főhadnagyi rendfokozatban először anyagi tiszt, majd a 4. század parancsnoka volt, 1942. március 31-től századosi rendfokozatban. A 27. könnyű hadosztály mozgósításakor kinevezték az iker (57/II.) zászlóalj parancsnokának, amellyel 1944. április 1-jén hadműveleti területre vonult. Részt vett a galíciai, majd az erdélyi harcokban. 1944. november 7-én a tiszavalki hídfőállásban aknagránáttól megsebesült. 1945. február 13-ig a szombathelyi kórházban ápolták. Csapattestéhez visszatérve Ausztria területén a szovjet csapatok fogásába került, de 60 emberével együtt hazairányították.

¹¹⁰ Ozsdolai gr. Kun Zsigmond, tüzér főhadnagy szíves elmondása szerint.

meghalt. Elhozni nem tudták, mert ott már oroszok vannak... Ahol a hírt kaptam, megkapaszkodtam és megnyitottam a tüzet az oroszokra... Mivel teljesen fedetlenek voltunk elrendeltem, hogy a mögöttünk lévő, biztosabb menedéket nyújtó domb mögé vonuljunk vissza... Még szóhoz sem jutottam, mikor ismét hallok a vészés sivító hangot, és egymásután csapódnak be a gránátok... és a következő pillanatban máris erős ütést érzek a bal lábamon, majd forróság önti el... Borzasztó bágyadságot érzek, és egy pár pillanat múlva elvesztettem az eszméletemet.”¹¹¹ – olvassuk Harmat Ferenc tartalékos zászlós memoárjában.

A partizánegységek és a menetből bevetett szovjet csapatok ellentámadása fokozatosan kiszorította a városból a magyar alakulatokat. Az 57/III. zászlóalj zömét bekerítették. A bekerített részeket önkéntes rohamvállalkozással 29-re virradó éjjel sikerült nehézfegyvereivel együtt kimenekíteni. A vállalkozást vezető Szabó Béla¹¹² főhadnagy (később százados), a 9. lövészszázad parancsnoka, ezért méltán kapta meg a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét hadiszalagon a kardokkal. Az ellenség térnyerése miatt az ezredparancsnokság kénytelen volt csapatait a várostól nyugatra lévő biztonságosabb magaslatokra visszavonni. A 27. tábori tüzérsztály Tudiow keleti határában lévő ütegeit is hátravonták. A veszteségek igen nagyok voltak: hősi halált halt Keményffy Zoltán főhadnagy, a 8. lövészszázad parancsnoka, illetve Tözsér Károly tartalékos zászlós,¹¹³ szakaszparancsnok. Súlyosan megsebesült Polgári Ferenc hadnagy¹¹⁴ a 2. lövészszázad és Csaba Károly tartalékos zászlós,¹¹⁵ az 1. lövészszázad parancsnoka, valamint Buzogány

¹¹¹ Harmat: i. m.

¹¹² Szabó Béla IV (Eger, 1915. április 8 – ?) százados. Az erdélyi bevonulás idején őrsparancsnoki, puskás-, géppuskás- és pótsszázad-parancsnoki, valamint alantos-, illetve segédtszti beosztásban az 1. határvadász-zászlóaljnál teljesített szolgálatot. 1940. november 18-án a marosvásárhelyi 27/III. zászlóalj állományába került, ahol előbb mint puskás és géppuskás századparancsnok, később alantos-, illetve zászlóalj segédtsztként tevékenykedett. 1942. október 15. és december 15. között a 32. határvadász-zászlóaljnál alantos tiszt és géppuskás század-parancsnok, 1943. május 1-jéig pedig a 9. határvadászdandárnál segéd-, állomás- és gépkocsitiszt volt. Ezt követően visszakerült Marosvásárhelyre, ahol 1943. október 15-ig a 27/III. zászlóaljnál puskás század-parancsnokként, majd 1944. április 7-ig állomás tisztként teljesített szolgálatot. A 27. székely könnyű hadosztály mozgósítását követően, mint az 57/III. zászlóalj 9. lövészszázadának a parancsnoka vonult el a keleti hadszíntérre. 1944. április 28-án, a Kuty-i ütközetben véghezvitt fegyvertényéért, amikor zászlóalja zömét a bekerítésből kihozta, a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje hadiszalagon a kardokkal kitüntetés adományozták számára. Május 9-től az 57/II. zászlóalj 5. lövészszázadának, majd október 7-től a 27. gyaloghadosztály különleges anyagi törzsének parancsnokságát vette át. 1944. július 1-én századossá nevezték ki. 1945. május 11-én Ausztria területén amerikai hadifogságba esett, onnan 1946. február 10-én tért haza.

¹¹³ Tözsér Károly (Béta, 1915. január 24 – Kuty, 1944. április 28.) tartalékos zászlós. A marosvásárhelyi 57. gyalogezred III. zászlóaljának szakaszparancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. 1944. április 28-án Kutynál, medencelövés következtében hősi halált halt. A tudiowi hősi temetőben temették el.

¹¹⁴ Polgári Ferenc (Bécs, 1912. szeptember 6 – ?) tartalékos hadnagy. Az erdélyi bevonulás idején mint géppuskás század-parancsnok a 11/III. zászlóaljnál teljesített szolgálatot. 1941. január 1-jén tartalékos hadnaggyá nevezték ki, majd nem tényleges viszonyba helyezték. 1943. augusztus 1-én fegyvergyakorlatra a sepsiszentgyörgyi 27/I. zászlóaljhoz hívták be, ahol augusztus 28-ig szakaszparancsnokként tevékenykedett. A 27. könnyű hadosztály mozgósítását követően újból behívták, s az 57/I. zászlóalj 2. lövészszázadának parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. 1944. április 28-án Kutynál megsebesült. Augusztus 20-ig a kalocsai hadikórházban ápolták. Felépülését követően előbb Sepsiszentgyörgyön a pótkeretnél zászlóaljvonat-, a visszavonulás alatt pedig a 2. tábori póthadosztálynál seregvonat-parancsnoki beosztásban szolgált. 1945. április 23-án alakulatával amerikai hadifogságba esett. Egy franciaországi fogolytáborba szállították, onnan október 15-én szabadult.

¹¹⁵ Csaba Károly (Szomolány, 1915. január 10 – ?) tartalékos zászlós. 1939. október 5-én tényleges szolgálatra a villányi 15. határvadász-zászlóaljhoz hívták be. Az erdélyi bevonulás után átkerült a sepsiszentgyörgyi 27/I. zászlóalj állományába, ahol mint hadapród őrmestert 1941. október 5-én leszerelték. 1941. október 10-én

Mózes,¹¹⁶ Harmat Ferenc, Móricz István¹¹⁷ és Szentgyörgyi András¹¹⁸ tartalékos zászlós, szakaszparancsnokok. A támadásban részt vett két zászlóalj 17 hősi halottat veszített. Ugyanezen a napon a szovjet erők a 27/I. zászlóalj támadását Pityntől északra, Mikietynce környékén megállították. A fokozódó ellenséges ellenállás miatt a hadosztály-parancsnokság a támadó hadműveleteket minden szakaszon beszüntette, és csapatait az elért vonalak megtartására utasította. A kimerült csapatok védelemre rendezkedtek be.

A hadműveleti területen lévő hadosztályok egyik érzékeny pontját a gyenge páncélelhárítás jelentette. Ez alól a 27. könnyű hadosztály sem volt kivétel. Az ezred-, illetve zászlóaljközvetlen páncéltörő alakulatoknak 37, illetve 40 mm-es ágyúi nagyrészt hatástalanok maradtak a szovjet harckocsikkal szemben, ami gyakran súlyos következményekkel járt a gyalogságra nézve. Ennek a helyzetnek a javítását célozta a HM 1944. április 28-án kiadott rendelete. E szerint a hadműveleti területen lévő gyaloghadosztályok ezredközvetlen páncéltörőágyús-századait, a németek által rendelkezésre bocsátott 75 mm-es páncéltörő ágyús anyaggal, valamint a HM által biztosított gépkocsivezetőkkel és gépjárművekkel, nehéz páncéltörőágyús-századokká fegyverezték át.¹¹⁹

A 27. könnyű hadosztály esetében csak a 27. gyalogezred páncéltörőágyús-századát tudták teljes mértékben átfegyverezni, ugyanis a németek által átadott 31 darab nehéz páncéltörő ágyúval még négy (1., 10., 12. és 13.) páncéltörőágyús-századot kellett felszerelni. Így az ikerezred páncéltörőágyús-százada zömmel a mozgósítási anyaggal maradt felszerelve. A hadműveleti területen történt átfegyverzés és átképzés a század II. és III. szakaszát érintette. Az I. szakaszt ugyanis az esztergomi kiképzőtáborban képezték, és onnan került május 7-én teljesen gépkocsizóvá átszervezve, közvetlenül a hadműveleti területre. Az esztergomi táborból induló, teljesen gépkocsizó szervezetű I. szakasszal, valamint a HM által biztosított gépjárművekkel a páncéltörő századot összesen három darab szóló motorkerékpárral, egy oldalkocsis motorkerékpárral és kilenc Botond vontatóval, illetve még egy Botond tehergépkocsival látták el. (Utóbbit lőszerszállításra használták.) A nehéz páncéltörőágyús-raj egy fő kezelő többszükségletét a hadműveleti területen, az átfegyverzés során egyenlítették ki. E célra háterszági személyzet kiszállítását nem engedélyezték. Az átfegyverzés után a század feleslegessé vált 37 és 40 mm-es pán-

tartalékos zászlóssá léptették elő. 1942. május 5. és 31. között átképzésre, majd 1943. augusztus 1. és 30. között – mint újonckiképző – csapatszolgálatra volt behívva. A 27. könnyű hadosztály mozgósítását követően hadiszolgálatra hívták be, s mint az 57/I. zászlóalj I. lövészsorozatának parancsnoka 1944. március 1-jén a galíciai hadszíntérré vonult el. 1944. május 28-án Kutynál súlyosan megsebesült. Október 1-jéig a kalocsai hadikórházban ápolták, majd végleg leszerelték.

¹¹⁶ Buzogány Mózes (Újszékely, 1906. december 19 – ?) tartalékos zászlós. 1941 márciusában átképzésre a sepsiszentgyörgyi 27/I. zászlóaljhoz hívták be. Júliusban leszerelték, majd 1942. március 10. és június 14., valamint 1943. június 1. és augusztus 1. között alakulatánál szakaszparancsnokként fegyvergyakorlatot teljesített. 1942-ben tartalékos zászlóssá nevezték ki. A 27. könnyű hadosztály mozgósításakor frontszolgálatra hívták be, és az 57/I. zászlóalj kötelékében, mint szakaszparancsnok a keleti hadszíntérré került. 1944. április 28-án Kutynál súlyosan megsebesült. További sorsáról nincs adat.

¹¹⁷ Móricz István (Sepsiszentgyörgy, 1910 – Sepsiszentgyörgy, 1994. [?]) tartalékos zászlós. 1944. április 21-én az 57/I. zászlóalj kötelékében, mint szakaszparancsnok vonult el a keleti hadszíntérré. 1944. április 28-án Kutynál megsebesült.

¹¹⁸ Szentgyörgyi András (Nagysolymos, 1908 – ?) tartalékos zászlós. 1944. április 21-én az 57/I. zászlóalj szakaszparancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérré. Április 28-án Kutynál megsebesült. További sorsáról nincs adat.

¹¹⁹ HL HM Eln. 1/ny. 1944/13055/M., 1. pont.

céltörő ágyúit és addigi lőszeres kocsijait a veszteségek pótlására használták fel. A fennmaradó fölösleget pedig a hátsószálgba szállították.¹²⁰

Április 29-én a seregtest északi szárnyán védekező 27/I. zászlóaljat erős ellenséges támadás érte. A harcok során a zászlóaljat az ellenség Pistyntől nyugatra vetette vissza. A helyzet kritikussá vált, ugyanis a támadást nem sikerült időben feltartóztatni, így egyes ellenséges részek egészen Szeszoryig jutottak előre, sőt a helységbe is behatoltak. Kosownál, a 27/III. zászlóalj vonalán is megélenkült a harctevékenység. A túlerőben támadó ellenség a zászlóaljat május 2-án a helységből kiszorította. A késő estig tartó súlyos harcokban az ellenség előnyomulását Kosowtól nyugatra sikerült ugyan feltartóztatni, de a település végleg szovjet kézen maradt. A harcok idején, az arcvonal mögött élénk partizán-tevékenység folyt, amit a hadosztály-parancsnokság önerőből igyekezett felszámolni.¹²¹ A támadó hadműveletek északkeleti irányú eltolódása, illetve az arcvonal nagy kiterjedése miatt a 27. könnyű hadosztály-parancsnokság a Kutytól délre húzódó Putilla-völgyet saját egységekkel nem tudta lezárni. Emiatt a seregtest jobb szárnya veszélyeztetetté vált. Május 1-jén a völgy biztosítására határvédész részek (a 66. határvédész-csoporttól) előrevonását kérte, amelyek május 3-án a seregtest területére meg is érkeztek, és megkezdték az ott védekező 57. gyalogezredbeli részek felváltását.¹²²

Május 4-én a 33. hegyivadász-zászlóalj által támogatott 27/I. zászlóalj egy utolsó kísérletet tett Pistyn elfoglalására. A támadás az erős ellenséges tűzben csekély térnyerés után elakadt, majd a következő nap végrehajtott szovjet ellenlökés a támadó csoportot kiindulási állásaiba vetette vissza. A harcok a térségben május 11-ig elhúzódtak. Ezt követően, május 10. és 18. között a hadijelentések csupán helyi jellegű járőr, illetve felderítő vállalkozást említenek Pistyn, Kuty–Wyznica, Wizenka és Kosow–Moskalowka körzetében. Ezek azonban számottevő eredményt nem hoztak. A seregtest arcvonalán több hónapos állóháború alakult ki.¹²³ A harcok nagyon megviselték a 27. könnyű hadosztályt. Alakulatai, a nagyobb harcértéket képviselő szovjet csapatokkal¹²⁴ vívott súlyos harcokban április 17. és május 15. között az alábbi veszteségeket szenvedték el: 5 tiszt, 91 fő legénység hősi halott, 12 tiszt, 271 fő legénység sebesült, 1 tiszt és 37 főnyi legénység pedig eltűnt.¹²⁵

Május végére, a védelmi harcok következtében meggyengült 27. könnyű hadosztály számára lehetetlenné vált a több mint 30 km-es arcvonal további tartása. Ezért a német vezetés Kuty-i és kosowi völgyek biztonságosabb lezárása érdekében, a korábban létesített Kárpát felderítő- és Kárpát kapocs ezred összevonásával, május 31-én létrehozta a Schleebrugge dandárt.¹²⁶ A német alakulatokat (a 7. és 16. páncélos hadosztály felderítő osztályai, a 168. és 367. lövész zászlóaljak, illetve a 100. utász zászlóalj), valamint az Uscie Putillánál leváltott 57/II. zászlóaljat magába foglaló dandárt a 27. könnyű hadosz-

¹²⁰ HL HM Eln. I/ny. 1944/13055/M., 1. pont.

¹²¹ HL VKF I. o. Tájékoztató, 1944. május 3.

¹²² Uo.

¹²³ Uo., 1944. május 5–10.

¹²⁴ A 27. könnyű hadosztály sávjában a szovjet 2. gárda légigépesztant-hadosztály tevékenykedett.

¹²⁵ HL VKF I. o. Tájékoztató, 1944. május 15.

¹²⁶ Uo., 1944. június 1.

tály-parancsnokságnak rendelték alá, és már május 1-jén megkezdte a Kuty és Kosow területén elrendelt felváltást. Ennek következtében a seregtest sávja összeszűkült. Alakulatai a két völgy között kerültek bevetésre.

Június elejétől az 1. hadsereg egész arcvonalán élénk felderítő tevékenység kezdődött. „...Már kora reggel elterjedt a híre, hogy az oroszok, akik az utóbbi időben ugyancsak fokozták felderítő tevékenységüket, a velünk szemben lévő hegyen megtizedelték a hegyivadászainkat. Most is a rajunkból egyedül mentem, de az egész zászlóaljából két század vonult ki. Ismét Gáll alezredes vezetett. Már jól fent volt a nap, mikor a hegy dereka táján megtaláltuk Elekes zászlós¹²⁷ holttestét. Csizmáit lehúzták, sapkáját, zubbonyát szintén. A nadrágja is le volt húzva térdig. Óvatosan vonultunk a falu felé (Wyznica), amikor a bozótosból két véres honvéd bújt ki. Elmondták, hogy felderítésre mentek Elekes zászlós vezetésével, de csapdába csalták őket, és csúnya közelharcban szétugrasztották..., a sebesülteket fogságba hurcolták...” – írja Erdélyi Imre volt m. kir. tizedes egyik vállalkozásukról¹²⁸. E század- és zászlóaljszintű vállalkozások a könnyű hadosztály arcvonalán főleg Pistyn és Kosow körzetében voltak számottevőek, amint azt a hadijelentések is jelzik: „A 27. könnyű hadosztály a nap folyamán egy-két szakasz erejű ellenséges támadást vert vissza Pistynnél. Az esti órákban az ellenség zászlóaljnyi erővel a támadást megismételte... a VI. 9-én este megindult zászlóalj erejű ellenséges támadást részben közelharcban a helyi tartalékok ellentámadásával visszaverte”¹²⁹ – olvassuk a június 9-i és 10-i jelentésben. Mivel a felderítő vállalkozások egy nagyobb szabású ellenséges támadást sejtettek, ezért a a hadsereg-parancsnokság vezetési törzsét június 14-én Bohorodczanyra vonta vissza. A hadosztály-parancsnokság Zabie-Slupejkán maradt.

A 27. könnyű hadosztály eddigi veszteségeinek pótlására, a hátországban még 1944. április 28-án megalakult pótalakulatoktól, június 10-ével kezdődően 41 tiszt és 1113 légénységi állományú került ki a hadművelleti területre. Az utolsó egység (a 27. felderítő menetszázad) június 20-án lépte át a határt.¹³⁰

Június 17-én az 1. hadsereg déli sávját Roztokival (Kutytól DNY-ra a Czeremosz völgyében) bezárólag a 2. hegyidandár vette át, és ellenséges behatás nélkül arcvonalát a Lopuchna és Roztoki közötti gerincvonalra toltta előre. Ez idő alatt a 27. könnyű hadosztály arcvonalán szórványos zavarótűz és kisebb támadások voltak.¹³¹

Június közepétől a keleti arcvonal heves harcok színterévé vált. Június 21-én a szovjet csapatok a Heeresgruppe Mitte ellen nagyszabású offenzívát indítottak, amely a Heeresgruppe Nordukraine védőszakaszára is kiterjedt. A 4. és 1. Ukrán Front Lemberg irányába kibontakozó támadását a német hadvezetés más frontokról elvont erővel igyekezett felfogni. Az erőelvonás az 1. hadsereget s ezen belül a 27. könnyű hadosztályt is érintette. Az alárendeltségébe tartozó Schleebrugge dandárt június 23-án feloszlatták. A dandárnak alárendelt német 7. páncélos felderítő osztalet kivonták az arcvonalból, és be-

¹²⁷ Elekes Pál (Érd, 1919. szeptember 4 – Wyznica, 1944. június 5.) tartalékos zászlós. 1944. április elején a sepsiszentgyörgyi 57/I. zászlóalj szakaszparancsnokaként vonult el a keleti hadszínterre. 1944. június 5-én egy felderítő járőrözés során, Wyznica közelében haslövés következtében hősi halált halt. Roztokiban temették el.

¹²⁸ Erdélyi Imre m. kir. tizedes emlékei. Kézirat. 32. o.

¹²⁹ HL VKF I. o. Tájékoztató, 1944. június 9–10.

¹³⁰ HL 101. KSZV naplója, 1944. június 10–17.

¹³¹ HL VKF I. o. 1944. Tájékoztató, 1944. június 17.

vonult a német 7. páncéloshadosztályhoz. Ezt az erőelvontást a szovjet felderítés azonnal észlelte s ennek eredményeként június 25-én Kosownál, a 27/III. zászlóalj arcvonalát erős tüzelőkészítés után heves támadás érte, és azt mintegy 400 m szélességben és 300 m mélységben visszanyomta. A betörést sikerült elreteszelni, de a megtisztítására indított ellentámadás nem járt eredménnyel. „... az 57-esek tisztikara valami továbbképzésen volt, őket is áthozták és bevetették. Tőlünk, Nagy Zoli¹³² a géppuskás elesett, Medgyesi¹³³ haslövést kapott, elesett, Strömpel¹³⁴ megtelt aknaszilánkkal, hátravitték, Peiker Laci¹³⁵ a kis hadapródot pedig géppuskástól elvitték. Mikor Medgyesi elesett, Zöldi Sanyi¹³⁶ lett a századparancsnok. Ő is megtelt aknaszilánkkal, őt is elvitték. Úgy, hogy mikor visszakerültem én voltam talán az egyetlen még épségben lévő tiszt a zászlóaljból...” – emlékszik az eseményekre Ambrus Péter tartalékos zászlós.¹³⁷ Az ún. Szörös dombért¹³⁸ a következő napokban súlyos, veszteségteljes harcok folytak.

Mivel az említett magaslat harcászati szempontból fontosnak bizonyult (az arcvonal mögötti területeket jól be lehetett látni és löni) birtoklása mindkét fél számára igen fontos volt. Ennek érdekében hadosztály-parancsnokság a térségben lévő, minden rendelkez-

¹³² Nagy Zoltán (Tarnaórs, 1919. december 9 – Kosow, 1944. június 25.) tartalékos zászlós. Az 1944 márciusában elvonuló 27/III. zászlóalj kötelékében, mint géppuskás szakaszparancsnok került ki a keleti hadszíntérre. Medgyesi Lajos százados zászlóaljparancsnokká való kinevezését követően átvette a géppuskás század parancsnokságát. 1944. június 25-én Kosownál a súlyos védelmi harcok alatt fejlődés következtében hősi halált halt. A horodi hősi temetőben temették el.

¹³³ Medgyesi Lajos (Barcs, 1907. november 16 – Krzyworowia, 1944. június 25.) százados. 1944 márciusában a 27/III. zászlóalj géppuskás századának parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérre. Egy hónappal később a leváltott Weöres Kálmán alezredes helyett ideiglenesen átvette 27/III. zászlóalj parancsnoki teendőit. 1944. június 25-én Krzyworowniánál egy rohamvállalkozás alatt haslövés következtében hősi halált halt. A krzyworowniai hősi temetőben temették el.

¹³⁴ Strömpel István (Balavásár, 1916. március 23 – Marosvásárhely, 1995. augusztus 9.) tartalékos zászlós. 1942. április 23-án átképzésre a marosvásárhelyi 27/III. zászlóaljhoz hívták be. Ennek befejeztével, október 1-jén szerelték le. 1943. január 26. és március 1., valamint augusztus 9. és szeptember 18. között a fenti zászlóaljnál szakaszparancsnoki beosztásban beosztásban fegyvergyakorlatot teljesített. 1943. május 1-jén tartalékos zászlóssá nevezték ki. 1944. március 23-án, a 27. könnyű hadosztály mozgósításakor hadiszolgálatra hívták be, s mint a 27/III. zászlóalj szakaszparancsnoka, hadművelési területre került. A Kosow környéki súlyos harcokban 1944. június 28-án megsebesült. Szeptember 1-jéig az 558. hadikórházban ápolták, majd négy hét egészségügyi szabadság után végleg leszerelték.

¹³⁵ Peiker László (Miskolc, 1919 – ?) hadapród őrmester. A 27/III. zászlóalj kötelékében, 1944. április elején, mint géppuskás szakaszparancsnok vonult el a keleti hadszíntérre. 1944. június 25-én, a szovjet csapatok kosowi áttörését követő harcok alatt nyoma veszett.

¹³⁶ Zöldi Sándor (Marosvásárhely, 1915. június 15 – Marosvásárhely, 1952. augusztus 27.) tartalékos zászlós. Az 1944 márciusában mozgósított 27/III. zászlóalj kötelékében, mint aknavetőszakaszparancsnok került ki a keleti hadszíntérre. 1944. június 26-án az ún. Szörös-dombért vívott harcokban szilánksérülést szenvedett.

¹³⁷ Ambrus Péter (Battonya, 1916. szeptember 12. –) tartalékos zászlós. 1941 augusztusában átképzésre a marosvásárhelyi 27/III. zászlóaljhoz hívták be. Innen egy hónapra géppuskás kiképzésre Parajdra vezényelték. Októberben, mint hadapród őrmester szerelt le. 1942-ben Árkoson és Nagyváradon, 1943-ban pedig Várpalotán volt átképzésen. 1943-ban tartalékos zászlóssá nevezték ki. A 27. könnyű hadosztály mozgósítását követően a 27/III. zászlóalj kötelékében, mint géppuskás szakaszparancsnok 1944. március 22-től frontszolgálatot teljesített. A Kosow környéki harcok alatt rövid ideig géppuskás századparancsnoki, illetve zászlóaljparancsnok helyettesi beosztásban is szolgált. 1944. július 12-én Horodnál szilánksérülést szenvedett. Felépülését követően részt vett az erdélyi és a magyarországi hadműveletekben. 1944. november 11-én Mezőkövesdnél súlyosan sebesült. Az egri, a putnoki, a rozsnyói és a landshuti kórházakban ápolták. 1945 januárjában Szombathelyre került, ahol az ún. kámoni részlegnél századparancsnokként teljesített szolgálatot. Alakulatával 1945 márciusában szovjet hadifogságba esett, ahonnan 1948 júniusában tért haza.

¹³⁸ A 710-es magassági pont. Nevét az aknabecsapódások által letarolt fákról kapta.

zésre álló erőt bevetett. A harcokba június 27-től a 66. határvadász-csoporttól átvezényelt 20. és 31. határvadász kerékpáros századok, valamint a 2. hegyidandár 13. hegyivadász-zászlóaljja is bekapcsolódott. A régi főellenállási vonalat azonban így sem sikerült visszaszerezni. A veszteségek igen nagyok voltak. Egy június 29-én kelt jelentés szerint „a 27. hadosztálynál a Kosow körüli harcokban 28-án estig a veszteség 43 elesett, 242 sebesült” volt.¹³⁹ A helyi rohamcsoport vállalkozások eredménytelensége miatt, az elvesztett arcvonal visszaszerzésére a hadsereg-parancsnokság szervezett ellentámadást. Ennek támogatására július 1-jén a hadosztály-parancsnokságnak alárendelték a 34. tábori tüzérosztályt, valamint a 2. hegyidandár 10. hegyivadász-zászlóalját. Utóbbit Tudiowba irányították. Ugyanakkor a 20. és 31. határvadász-zászlóaljok kerékpáros századaiból, valamint a 27. felderítő osztály kerékpáros századából rögtönzött kerékpáros zászlóaljkat hoztak létre.¹⁴⁰

A németek Minszknél elszenvedett vereségét követően a német 16. páncélos felderítő osztály és a német 100. utászászlóalj július 3-án kivált a 27. könnyű hadosztály kötelékéből. A következő napokban Kosownál és Kutynál váltakozó intenzitással elhárító harcok folytak. Az ellenség több ízben megismételt támadásait a védők sokszor közelharcban hárították. Július 6-án a 27. könnyű hadosztály-parancsnokság a 2. hegyidandár arcvonala felett is átvette a parancsnokságot. A dandár 11. hegyivadász-zászlóalját a székely seregtestnek rendelték alá. A hadsereg-parancsnokság által kezdeményezett támadáshoz további csapatösszevonásra került sor. Főleg a tüzérség kapott jelentős támogatást július 9-én, a IX. gépvontatású közepes tüzérosztály és a 151. sorozatvető tüzérosztály Jaworowba történt átirányításával.

A tervezett támadás július 11-én indult meg. Nuridsány Tibor elmondása szerint „...az összevont tüzérség egy óra hosszat olyan ösztüzet bocsátott a dombra, hogy a támadó csapatok csak szépen besétáltak, egyetlen puskalövés nélkül. Élő lelket már nem találtak ott...”¹⁴¹ A Honvéd Vezérkar főnöke 1. osztályának tájékoztatója a következőképpen jegyzi az eseményt: „a Kosow-i betörési helyet tervszerű vállalkozással teljes egészében visszafoglalták. Ellenséges részről nagyobb veszteség, zsákmány 4 géppuska, 11 golyószóró, 35 orosz, 6 magyar géppisztoly, 60 puska, 2 rádió, nagyobb mennyiségű lőszer, kézigránát, valamint élelem, 40-50 darab köpeny. A vállalkozást a 27/I zászlóalj hajtotta végre.”¹⁴²

Noha az említett magassági pontot sikerült visszafoglalni, a 27. könnyű hadosztály térségében a szovjet csapatok harctevékenysége nem csökkent. A seregtest arcvonalát július 12. és 22. között tüzérségi előkészítés után több ízben szakasz, illetve század erejű támadás érte. Hevesebb harcok július 14-én Kosow-Horod és 18-án Kuty körzetében zajlottak. Július 22-től a magyar felderítés a 27. könnyű hadosztály arcvonala előtt élénk ellenséges csapatmozgást figyelt meg, ami arra engedett következtetni, hogy az ellenség megkezdte egyes csapatrészeinek az elvonását Delatyn-Mikuliczyn-i támadáshoz. Ezt későbbi fogolyvallomások is igazolták.

¹³⁹ HL VKF I. o. Tájékoztató, 1944. június 29.

¹⁴⁰ Uo., 1944. július 3.

¹⁴¹ *Nuridsány*: i. m.

¹⁴² HL VKF I. o. Tájékoztató, 1944. július 11.

Június 19-ével kezdődően a VI. hadtest területén jelentős védelmi átcsoportosítást hajtottak végre. Ennek megfelelően a könnyű hadosztály sávhatára is módosult. A Kuty, illetve ettől keletre eső védőkörletet (az egész Putilla- és Czeremosz-völgyet) a német 8. vadászadosztály alakulatai vették át. A felváltott 57. gyalogezred-parancsnokságot és az 57/III. zászlóalj a 27. könnyű hadosztály-parancsnokság saját szűkített sávjába von-
ta vissza, míg a neki addig alárendelt határ vadász-, illetve hegyivadász-zászlóaljak (a 20. határ vadász-zászlóalj kivételével) az 1., illetve a 2. hegyidandár alárendeltségébe kerültek vissza. Ugyanakkor a Kuty-i völgyben felváltott IV/1. gépvontatású közepes tarackos üteget Delatynba irányították, a helysége támpont tüzérségének megerősítése érdekében. A felváltások július 25-ig befejeződtek. A hadtest megrövidült arcvonala miatt tehát a 27. könnyű hadosztály és az 1. hegyidandár maradt védelemben, míg a 2. hegyidandár és a 19. tartalék hadosztály alakulatait a Prinz Eugen-állás¹⁴³ építésére rendelték. Előbbit Zabie, Zabie Slupejka, Berwidowa, utóbbit Tatarow, Jamna, Mikuliczyn, Delatyn térségébe irányították.¹⁴⁴

A Lemberg környéki súlyos harcok miatt a magyar 1. hadsereg északi szomszédja, a német 1. páncélos hadsereg egyre inkább nyugati irányba szorult vissza. Ennek következtében a magyar hadsereg északi szárnya nyitottá vált, és ezáltal lehetőséget nyújtott a szovjet csapatoknak egy átkaroló hadművelet végrehajtására. Mivel a magyar VII. hadtestparancsnokság július 20-ával az utolsó lehetőséget is elszalasztotta arra, hogy csapatait biztonságosabb állásokba visszavonja, a július 23-án megindult szovjet támadás teljes védelmét felborította. A szovjet 18. összefegyvernemi hadsereg támadásának súlyát felfogó 16. és 7. gyaloghadosztályokat súlyos veszteségek érték. Felbomlott soraik nem egyszer pánikszerűen vonultak vissza nyugat-délnyugati irányba. Július 24-én a támadók már a 24. gyaloghadosztály hátába kerültek, kikényszerítve a hadosztály csapatainak Nadworna, majd Krasna-Delatyn irányú hátramo­z­gását. A 7. gyaloghadosztály arcvonala­
n ü­tött rés kiszélesítésével a szovjet csapatok a magyar hadsereg arcvonala­t kettészakították. Ennek következtében a Heeresgruppe Nordukraine parancsnoka az északra szorult magyar VII. hadtestet július 26-án a német 1. páncélos hadsereg-parancsnokságnak rendelte alá. Ugyanakkor az 1. hadsereg-parancsnokság is a német 1. páncélos hadsereg-parancsnokság alárendeltségébe került, amely az Armeegruppe Rauss (Rausseregcsoport) elnevezést vette fel.¹⁴⁵ A VI. hadtestparancsnokság két seregtestének (a 27. könnyű hadosztály és 1. hegyidandár) a Prinz Eugen-állásba (Podzaharycz-dél-Rozen Weliky-Sokolowka-dél-Prokurawa-dél-Akreszory-nyugat-Berezow-nyugat) való visszavételét rendelte el. Az ellenségről való leválás július 28-ig megtörtént. Jelentősebb összetűzést Kosowtól nyugatra Jaworownál jeleztek, amikor az ellenség két zászlóalj erőben végrehajtott támadását a saját tüzérség verte vissza.¹⁴⁶

A szovjet támadás délnyugati irányú eltolódásával már Delatynt fenyegette. A város védelmét addig kiválóan ellátó 24. gyalog- és 18. tartalék hadosztályt Farkas Ferenc altábornagy, a VI. hadtest parancsnoka, a 25. gyaloghadosztállyal együtt a jobban védhető

¹⁴³ A Prinz Eugen-állás az 1. hadsereg arcvonala mögött, 10 km-en belül húzódo, részben félig kiépített, részben csak kijelölt hátsóbb védelmi vonal volt.

¹⁴⁴ HL 1. hadsereg iratai. 1. fasc. A VI. hadtest harctudósítása, 1944. július 19.

¹⁴⁵ HL VKF 1. o. Tájékoztató, 1944. július 26.

¹⁴⁶ Uo., 1944. július 28.

Hunyadi-állásba vonta hátra. Július 27-től a Hunyadi-állásban védekező csapatokat több ízben heves támadások érték. A szovjet csapatok súllyal Mikuliczyn irányába támadtak, ugyanis a város stratégiai fontossággal bírt a Tatarow–Kőrösmező felé vezető fő utánpótlási vonal szempontjából. A Mikuliczyn-i helyzet megszilárdítása érdekében a VI. hadtestparancsnokság a rendelkezésre álló összes erőtartalékát a térségbe vonta össze. A 2. hegyidandárt az előrenyomuló szovjet csapatok felfogására, Tatarow körzetébe irányították. Mivel a 27. könnyű hadosztály arcvonalán csökkent a harctevékenység, a hadtestparancsnokság július 31-én újabb erőként Tatarowba rendelte a hadosztálytartalékban lévő 27/II. zászlóalj, valamint a tatárhágói hídfőt védő Miskey-csoport kötelékébe tartozó 27. felderítőosztály kerékpáros és lovasszázadát.¹⁴⁷ Ezen alakulatok már augusztus 1-jétől bevetésre kerültek. Ugyanis a VI. hadtest vezérkarának terve, amely a 25. gyaloghadosztály bal szárnya által végrehajtott Zawaj, Kiczera, Chiszi irányú oldaltámadással a Mikuliczynnél betört ellenség bekerítését célozta, a 18. tartalék hadosztály visszavonulása miatt csekély eredményt hozott. Ennek következtében az ellenség utánpótlási vonalának Oslawy Bialénél tervezett elvágását nem lehetett megvalósítani. Az augusztus 2-ára tervezett támadás amúgy is kudarcra lett volna ítélve, mert az Oslawy Bialére augusztus 1-jén reggel erős ellenes támadás érte és a Rokieta gerincre szorította vissza.¹⁴⁸ Mivel a 18. tartalék hadosztály visszavonulása folytán a 25. gyaloghadosztály bal szárnya nyitottá vált, a VI. hadtestparancsnokság ennek biztosítására Tatarowban tartalékban lévő 27/II. gyalog-, illetve a 25. hegyivadász-zászlóalj, illetve a 25. gyaloghadosztálynak alárendelt zászlóaljak augusztus 3-án hajnalra, kemény harc után vették birtokba a Bukowna és Jawornik magaslatokat, ugyanis ellenséges felderítő részek már az előző nap folyamán beszivárogtak. A védelembe átment két csapatot fölött Papp Gyula ezredes¹⁴⁹ vette át a parancsnokságot.

A szovjet 2. gárda légideszant-hadosztály alakulatai augusztus 3-án Jamnánál átkeltek a Pruton, és súllyal a Papp-csoport bal szárnyát, illetve a Piszny magaslaton védekező Pápay-csoportot (parancsnoka Pápay Alajos ezredes¹⁵⁰) támadták. Mivel itt fennállt az átkarolás veszélye, a hadtestparancsnokság augusztus 4-én Tatarowba rendelte a 27. kiképző zászlóalj, amelyet augusztus 5-én biztosító feladattal Podlesniow területére irányított, a Papp- és a Rummy-csoportot (parancsnoka Rummy Lajos ezredes¹⁵¹) pedig a 2. hegyidandárnak rendelte alá.¹⁵²

¹⁴⁷ HL 1. hadsereg iratai. 1. fasc. A VI. hadtest harctudósítása, 1944. július 31 – augusztus 1.

¹⁴⁸ Uo., 1944. augusztus 2.

¹⁴⁹ Papp Gyula (Mány, 1899. szeptember 1 – Budapest, 1984. június 7.) ezredes. Második világháborús frontszolgálat 1943. április 15-én vette kezdetét, amikor a megszállt ukrán területre elvonuló 55/I. zászlóalj parancsnokává nevezték ki. 1944. február 18. és június 25. között a 42. gyalogezred parancsnoka volt, majd a Tatárhágó környékén a VI. hadtest kiképző táborát irányította. 1944. július 29-től szeptember 25-ig a 2. hegyidandár harccsoportjának vezetésével bízták meg. Ezt követően a 25. gyaloghadosztály személyi tartaléka, illetve két hétig a Tisza vonalának védelménél az 1. gyalogezred parancsnoka volt. 1945. február 17-én Budapesten szovjet fogságba esett, ahonnan 1948. június 28-án tért vissza.

¹⁵⁰ Pápay Alajos (Sopron, 1887. november 6 – ?) ezredes. 1944. április 1-jétől, mint a 16. gyaloghadosztály gyalogsági parancsnoka az 1. hadsereg galíciai, majd kárpátoki hadműveleti területén frontszolgálatot látott el.

¹⁵¹ Rummy Lajos (Győr, 1895. február 13 – Budapest, 1982. május 5.) ezredes. 1944. május 25-től a 2. hegyidandár gyalogsági parancsnoka volt, majd október 16-tól december 1-jéig a seregtestparancsnoki teendőket

Augusztus 5-én tovább romlott a helyzet. A leharcolt 18. tartalék hadosztály a szovjet nyomásnak egyre nehezebben tudott ellenállni. Harcképtelen részeit kivonták és az Iza völgyébe irányították. Arcvonalát a 2. hegyidandár és az 1. hegyidandár részei vették át. A Jawornik hegyháton védekező csapatokat is erős támadások érték. Ezeknek súlya részben a 27/II. zászlóalj bal szárnya, részben az 1. hegyidandár bal szárnya ellen irányult. A támadásokat nagy veszteségek árán sikerült hártani, de a székely zászlóalj bal szárnya ellenséges nyomásra a Bukowna 875 magassági pontig szorult vissza, így a 25. hegyivadász-zászlóaljjal a kapcsolat megszakadt. E helyzetre való tekintettel a VI. hadtestparancsnokság a 27. könnyű hadosztálytól egy újabb zászlóalj kivonását rendelte el.¹⁵³

A védelem augusztus 6-án került a legkritikusabb helyzetbe. Az ellenség a Prut mindkét oldalán nagy erővel támadott. A szovjet 2. gárda légideszant-hadosztály csapatai a Pápay-csoport ellenében elfoglalták a Skyza és a Pyszny magaslatokat, a 27/II. zászlóaljat pedig a Bukownáról a Dilok 875 magassági pont vonaláig vetették vissza. Ugyanakkor kihasználva a székely, illetve a 25. hegyivadász-zászlóalj között az előző nap keletkezett rést, a szovjet csapatok Swiniankánál próbálták áttörni, hogy a Rokieta magaslatokat néhány napja hősiezen védő 25. gyaloghadosztály hátába kerüljenek. A Swinianka-i helyzet megszilárdítására Romy Lajos ezredes az alárendeltségében lévő és Kruhly Jawornikon tartózkodó 27. kiképző zászlóaljat vetette be. A friss erők harcbavetésével sikerült az ellenség előrenyomulását megállítani, sőt, a Papp-csoport ellentámadása a Piszny magaslat visszafoglalását eredményezte. A bal szárnyon viszont a szovjet 8. lövészadosztály a 2. hegyidandár csapatait a Jawornik Gorgan magaslatig szorította vissza. Ezen a vonalon viszont a szovjet előrenyomulást sikerült megállítani. Ekkor már felvonulóban voltak a német 1. páncéloshadseregtől átcsoportosított német 4. hegyihadosztály kötelékei, amelyek augusztus 7-től kapcsolódtak be a harcokba. A megszilárduló védelem, valamint az új erők bevetése eredményesnek bizonyult, ugyanis az ellenséges csapatok az elért terepszakaszokról megkezdték a visszavonulást. Ezt kihasználva a VI. hadtestparancsnokság csapatait, az arcvonal egész szakaszán ellentámadásra rendelte. Ennek eredményeként a 27/II. gyalog- és a 27. kiképző zászlóalj már augusztus 7-én a reggeli órákban visszafoglalta a Bukowna 819 magassági pontot. Mivel a felderítés a Jawornik északi lejtőjén is ellenséges hátramozgást figyelt meg, augusztus 8-án a német 4. hegyihadosztály csapatai is támadásba lendültek, amelyhez a jobb szárnyon három magyar harccsoport csatlakozott. A támadó csoportok megerősítésére az eddig Podlesniow területén, hadtesttartalékban lévő 57/II. zászlóaljat a Pápay-csoportnak rendelték alá. Az augusztus 8-án 16 órakor megindított támadás korlátozott céllal a Pyszny 812 magassági pont, a Pruttól északra húzódó magaslatok, valamint a Jaremcze támpont–Zonka–Pogur vonal elérését célozta. A támadó csoportok gyors előnyomulását mutatta az a tény is, hogy Pápay ezredesnek alárendelt 57/II. zászlóalj augusztus 9-én a Makowicza 988 magassági ponttól nyugatra lévő területek birtokbavételéért, 10-én már az említett magaslatért vívott súlyos harcokat.

látta el. 1945. január 16-tól a 24. gyaloghadosztály parancsnokságával bízták meg, mely beosztását január 31-én foglalta el. 1945. április 8-án Rózsahegynél szovjet fogságba esett, ahonnan 1955. november 20-án tért vissza.

¹⁵² HL I. hadsereg iratai. 1. fasc. A VI. hadtest harctudósítása, 1944. augusztus 5.

¹⁵³ Uo.

„Augusztus 5-én jött a parancs, hogy megérkeztek a felváltó egységek, s a mi ezredünk támadásba kell menjen. Más frontszakaszon kerültünk bevetésre, ahova pihent erő kellett. Gépkocsival vittek bennünket egészen a Tatár-hágóig. A Czeremosz folyó északi részén voltunk. Augusztus 9-én következett be a véres ütközet. A Tatár-hágón keresztül, a Prut völgyében ott volt az egyetlen járható országút. Az oroszok elfoglalták a szemben levő kopasz csúcsot, s onnan uralták a Prut völgyi országutat, s ezzel lehetetlenné vált a hadtest élrelmezése. Nagy nehezen végigmentünk Nadwarna, Worochta, Mikuliczyn, Jaremcze, Jamna községeken. Reggeltől délután 4 óráig meneteltünk állandó tűzérségi tűz alatt, állandó vérveszteséggel szökdelve. Nem hullhatott be ágyúlövedék, hogy ne legyen halottunk. De menni kellett a sziklaoldalak mellett, az országúton, a sziklamélyedésekben fedezve. Az út bal oldalát a Prut mosta. Jobbról égig érő sziklák. A csúcsot, ahonnan az oroszok lőttek, Makowicának nevezték. 1005 m magas volt. Ezt kellett elfoglalnunk... Rettenetes vérveszteségünk volt. Délután négykor vetettek be minket, s valahogy az orosz ki kellett verni. Végre elértük a Makowica bokros hegyoldalát... Az idő hét-nyolc óra volt. Persze a mi tűzérsegünk is roppant nyomta őket, anélkül lehetetlen lett volna előrehaladni. Feljutottunk a csúcsra, s ott elkerülhetetlen volt a közelharc. Tizenhét orosz maradt a csúcson, őket muszáj volt agyonszurdosni. A támadásban zászlóaljunk egyharmada veszett oda.”¹⁵⁴ – írja Kilyén Károly tartalékos hadnagy¹⁵⁵ visszaemlékezésében. Ugyanezen a napon a 25. gyalog hadosztály a Mokrickye 952, valamint a Jaworowa 1005, illetve 908 magassági pontokat vette birtokba.

A VI. hadtestparancsnokság a bal szárnyán zajló hadműveletek biztosítása érdekében az arcvonal középső és déli szakaszán elhelyezkedő csapattesteknek a régi védőállásokba való előrenyomulását rendelte el. Mivel a 27. könnyű hadosztály arcvonalán az előreküldött felderítő részek az ellenséggel sehol nem kerültek harcrintkezésbe, a seregetest a jobb szomszéd német XVII. hadtesttel a feladatot augusztus 11-én végre is hajtotta. A főellenállási vonal megtisztítása során a szovjet csapatok Szeszorytól délkeletre, illetve Horodtól északkeletre ellentámadást hajtottak végre, védekezésre kényszerítve az előrenyomuló csapatokat.¹⁵⁶

Augusztus 11/12-től a VI. hadtest arcvonalán viszonylagos nyugalom állt be. A Tatár-hágó irányába tett sikertelen áttörési kísérletek után a Mikuliczyn, Jamna, Jaremcze térségéből visszavert szovjet csapatok rövid időre beszüntették támadásaikat. A nyugalmi állapotot kihasználva az I. hadsereg-parancsnokság szétzilált seregtestei újjászervezésére törekedett. A VI. hadtestparancsnokság alá tartozó 18. és 19. tartalék hadosztályt augusztus 13. és 15. között a Prut völgyéből kivonták és Tatarow–Körösmező területén gyülekeztették. Később megmaradt állományukkal és fegyverzetükkel a 16. és a 20. gya-

¹⁵⁴ Kilyén Károly: Fennmaradni! Marosvásárhely, 1999. 54. o.

¹⁵⁵ Kilyén Károly (Ikland, 1918. augusztus 7 – Marosvásárhely, 1996. február 26.) tartalékos hadnagy. Tényleges katonai szolgálatra, mint karpaszományos honvéd 1941. január 15-én a kolozsvári 26/I. zászlóalj I. puskás századához vonult be. A karpaszományos iskola elvégzése után, 1942. október 20-án tartalékos zászlóaljsá nevezték ki. 1943. október 1-jéig, mint próbaszolgálatos, csapatszolgálatot teljesített. Emiatt egy évre Budapestre, a főtiszti tanfolyamra vezényelték. A 27. székely könnyű hadosztály mozgósítását követően Székelyudvarhelyre, az 57/II. zászlóaljhoz került, amelynek kötelékében, mint aknavetőszakasz-, majd nehéz-fegyverszád-parancsnok 1944. március 19. és 1945. március 28. között frontszolgálatot teljesített. Közben 1944. október 1-jén hadnaggyá léptették elő. 1945. március 28-án Kőbölknánál szovjet hadifogságba esett. Többszöri sikertelen szökési kísérletei után, 1954. január 3-án került haza a szovjet lágervilágból.

¹⁵⁶ HL VKF 1. o. Tájékoztató, 1944. augusztus 11.

loghadosztályokat töltötték fel. A 7. gyaloghadosztályt a július 23-ai és 24-ei harcokban mutatott teljesítménye miatt indokolatlanul feloszlatták, és alakulataival, összevonás útján, a 24. gyaloghadosztályt szervezték újjá. Ugyanakkor a megviselt 1. hadsereg megerősítése érdekében a Magyar Királyi Honvédség utolsó három seregtestét, a 6., 10. és 13. gyaloghadosztályt, valamint az 1. ejtőernyős csoportot is kivezényelte a Kárpátok előterébe. A magyar III. hadtestparancsnokság alkalmazásával az 1. hadseregnél augusztus 16-tól új alárendeltségi viszonyok léptek életbe. A VI. hadtestparancsnokság, amelynek védőkörlete változatlan maradt, az alábbi csapattestek felett rendelkezett: 27. könnyű hadosztály, 1. és 2. hegyidandár, 10. és 25. gyaloghadosztály, valamint kivonásig a német 4. hegyihadosztály zöme. A VI. hadtesttől balra a VII. illetve a III. hadtest csapatai foglaltak védőállást.

A harcok befejeztével a 27. székely könnyű hadosztály csapattesteit bevetési körzetükből fokozatosan kivonták. A 2. hegyidandárnak alárendelt „székely csoportot” (a 27/II., 57/II., illetve a 27. kiképző zászlóalj) augusztus 12-én Delatyn körzetébe vonták hátra. Innen, a hadtestközvetlenként Blotek területén állomásozó 27. felderítőosztállyal együtt, amelynek kikülönített részei (27. lovas-, illetve kerékpáros század) az osztályhoz már augusztus 10-én beérkeztek, augusztus 15-én kerültek vissza a 27. könnyű hadosztály kötelékébe. A feltöltés alatt lévő zászlóaljoknak a székely seregtesttől kivont és augusztus 15-től az 1. hegyidandár alárendeltségébe lépett 66. határvadászcsoport (20. és 31. határvadász-zászlóalj) védelmi vonalát is át kellett venniük. Mivel lényeges harcselekményekre nem került sor, a 27. könnyű hadosztály körzetében erődítési munkálatok folytak. Ezeket a hadsereg-parancsnokság egész arcvonalán már augusztus 21-én, a huszti megbeszélések után elrendelte. Itt ugyanis a német felső vezetés, Hitler parancsához igazodva, miszerint a meglévő állásokat feladni nem szabad, a magyar csapatok hátravonását a jobban kiépített Árpád-, illetve a Szent László-vonalra nem engedélyezte. Miután augusztus 19-től az Armeegruppe Heinrici rendelkezése értelmében a német XLIX. hegyihadtest fölött is parancsnokolt,¹⁵⁷ a magyar hadsereg ekkor még megfelelő erővel rendelkezett ahhoz, hogy ezt a feladatát sikeresen végrehajtsa. A Dél-Ukrajna Hadseregcsoport arcvonalán bekövetkezett események hatására a magyar hadseregparancsnokság minden korábbi terve módosításra szorult.

A 2. és 3. Ukrán Front csapatainak 1944. augusztus 20-án, a Dél-Ukrajna Hadseregcsoport ellen, Iași–Chișinău körzetében végrehajtott sikeres támadásának, valamint a román politikai vezetés jól kidolgozott kiugrási tervének eredményeként Románia augusztus 23-án kivált a német szövetségből. A román csapatok által megnyitott arcvonalon a szovjet magasabb egységek a német 6. és 8. hadsereget szinte teljes mértékben felszámolva nyomultak előre Észak-Erdély, illetve Magyarország délkeleti határa felé, és augusztus 26-án az Ojtozi-szorosban, az Úz-, illetve a Csobányos-völgyben át is lépték a magyar határt.¹⁵⁸

A bekövetkezett eseményekre való tekintettel a magyar hadvezetés igen nehéz helyzetbe került. Egyrészt Észak-Erdély hadszíntérré válásának veszélye, másrészt az Északkeleti-Kárpátokban védelemben lévő 1. hadsereg további sorsa miatt. Észak-Erdély vé-

¹⁵⁷ Uo., 1944. augusztus 20.

¹⁵⁸ Szabó Péter – Számvéber Norbert: A keleti hadszíntér és Magyarország 1943–1945. Budapest, 2003. 71. o.

delmét ugyanis az augusztus 24-én elrendelt mozgósítás ellenére igen gyengén kiképzett és felszerelt alakulatok látták el. A nagyobb harcértéket képviselő erdélyi seregtestek, az 1. hadsereg kötelékében, a galíciai harctéren voltak bevetve, így szükségessé vált ezek visszavonása Erdély területére. Az 1. hadsereg védelmének megbontása viszont a megmaradt csapattestek hátravonását feltételezte a jobban kiépített és kevesebb erővel is védhető Szent László-, illetve Árpád-állásba.

Erdély védelme okán a német és magyar katonai és politikai körökben egyre erőteljesebben körvonalazódott egy esetleges Dél-Erdély elleni támadás terve, ugyanis mindkét fél tisztában volt azzal, hogy a szovjet csapatok előnyomulását a Déli-Kárpátokban, a hágók lezárásával tudja csak feltartóztatni. Mivel a szétvert Dél-Ukrajna Hadseregcsoport nem rendelkezett megfelelő erővel a feladat végrehajtására, német kérésre a Laktos-kormány hosszas mérlegelés után, több elhalasztott időpontot követően szeptember 4-én a honvédcsoportok bevetése mellett döntött. A szeptember 5-re kitűzött támadás végrehajtására az augusztus 30-án megalakult 2. hadsereget jelölték ki (parancsnok Veress Lajos vezérezredes¹⁵⁹), amelynek az 1. hadsereg kötelékéből kivont 2. páncélos- és 25. gyaloghadosztályt is alárendelték.

A Kárpátoktól délre zajló hadműveletek alatt a 27. könnyű hadosztály arcvonala csendes volt. A védelemben lévő csapatok kisebb, szakasz-, illetve századerejű támadásokat hártottak el. A német-román csapatok katasztrófája illetve Románia átállása augusztus 24-én jutott a székely katonák tudomására akik kérték, hogy „szűkebb hazájukba, Erdélybe alkalmaztassanak”. „E kellemetlen hír érzékenyen érintett bennünket székelyeket, annál is inkább mert Szovjet odaígérte Észak-Erdélyt az oláhnak”¹⁶⁰ – írja naplójában Mirk János hivatásos őrmester. Ennek érdekében Zákó András vezérőrnagy, a 27. könnyű hadosztály parancsnoka augusztus 27-én a hadsereg-parancsnokságra utazott, hogy a székely hadosztály Erdélybe való átirányítását kieszközölje. A kérés a Honvéd Vezérkar főnökének (Vörös János vezérezredesnek¹⁶¹) az 1. és 2. hadseregparancsnokokkal szeptember 1-jén tartott debreceni értekezletén szabad utat nyert, de mivel ez a lépés az 1. hadsereg jobb szárnyának a visszavételét vonta volna maga után, az OKH ezt határozottan elutasította. A kérdés megoldására szeptember 4-én összehívott szobranci megbeszélés sem hozott lényeges eredményt.¹⁶² Ekkora már megélnékült a szovjet csapatok harctevékenysége, és a magyar alakulatokat erős partizántámadások is érték. Így szeptember 5-én a Krasnoila község előterében állomásozó 27. felderítőosztály lovasszázadának vonatkörletét érte partizán rajtaütés, melynek következtében egy tiszt és hét fő legénységi állományú halt hősi halált. Ezek után a német hadvezetés is belátta az arcvonal legalább részbeni visszavételének szükségességét, s ennek eredményeként a szeptember 6-án tartott maroshévízi megbeszélésen beleegyezését adta arra, hogy a VI. had-

¹⁵⁹ Veress Lajos (Sepsiszentgyörgy, 1889. október 6 – London, 1976. március 29.) vezérezredes. 1942. november 15-től 1944. augusztus 28-ig a IX. hadtest, majd ezután a 2. hadsereg parancsnoka volt. A Kormányzó által akadályoztatása esetén „homo regius”-szá kinevezett tábornokot 1944. október 16-án a németek letartóztatták, s a nyilas hadbíróság 15 évi fegyházra ítélte, ahonnan a fegyház kiürítésekor megszökött.

¹⁶⁰ Mirk János hivatásos őrmester naplója. 7. o. (Másolata Illéfalvi Péter tulajdonában.)

¹⁶¹ Vörös János (Csabrendek, 1891. március 23 – Balatonfüred, 1968. július 23.) vezérezredes. 1944. április 19. és október 16. között látta el a Honvéd Vezérkar főnöki teendőket. Felmentését követően rövid bujkálás után jelentkezett a szovjet csapatoknál.

¹⁶² HL VKF 1. o. Tájékoztató, 1944. szeptember 4.

test szeptember 9-től megkezdheti csapatai visszavételét az országhatárra (Szent László-állás). A feltétel: a 27. székely könnyű hadosztály Erdélybe ugyan, de a német 8. hadsereg-parancsnokság alárendeltségébe kerül.¹⁶³

A 27. könnyű hadosztály-parancsnokság szeptember 7-én kapta meg a visszavonulási parancsot. Az ellenségről való leválást a csapatok szeptember 9-ről 10-re virradó éjjel, az UPA partizánok¹⁶⁴ zavarótüzének leple alatt hajtották végre, majd a régi Mackensendorongúton át, egy napos gyalogmenet után, Worochta, Leordina, Rahó, Kőrösmező berakóközrzetekben gyülekeztek.¹⁶⁵ A seregtestet a Honvéd Vezérkar főnöke 1. osztályának rendelkezése szerint Beszterce területére irányították. A csapatok elszállítása, egy ezredcsoport kivételével, amelyet a német XVII. hadtestparancsnokság gyalogmenetben Borsára kért, részben vasúti, részben autóbusz-szállítással Királyháza–Szatmárnémeti–Nagybánya–Zsibó–Dés–Szeretfalva–Beszterce útvonalon, szeptember 12-én vette kezdetét. Az utolsó szállítmányok szeptember 27-én érkeztek be a besztercei, szeretfalvi, kentelkei és szászlekenicei kirakóközrzetekbe.¹⁶⁶ Ezzel a 27. székely könnyű hadosztály keleti hadszíntéri tevékenysége lényegében véget ért.

A több mint öthónapos keleti hadszíntéri tevékenysége során a 27. székely könnyű hadosztály katonái közül közel 400 halt hősi halált. Zömük az 1944. április végi támadó hadműveletek, a június végén lezajlott Kosow–Horod környéki, illetve a július végi–augusztus eleji, delatyn–mikuliczyni védelmi harcok során vesztette életét. A hősi halottakat a könnyű hadosztály arcvonala mögött lévő kisebb települések területén, illetve azok környékén kialakított hősi temetőkbe temették el egyes, nagyobb veszteség esetén tömegsírokba. A legtöbb székely katonát befogadó temető Horod, Jaworow, Krzywownia, Szeszory, Sokolowka, Tudiow, Worochta, Jasienow Gorny, illetve Zabie és Mikuliczyn területén létesült. Az akkor nagy gonddal és bajtársi tisztelettel gondozott temetők mára jeltelenné váltak. Csak néhány kopott fénykép, kataszterlap és néhány élő szemtanú őrzi emlékében azt a halmot, amely alatt a hős bajtárs nyugszik sok éve békében.

¹⁶³ HL VKF 1. o. Tájékoztató, 1944. szeptember 4.

¹⁶⁴ Az Ukrainske Povsztanszka Armija (Ukrán Felkelő Hadsereg, UPA) Ukrajna függetlenségéért harcoló lengyel- és szovjetellenes fegyveres szervezet volt. A galíciai hadműveletek során együttműködtek a magyar honvédség alakulataival. Harcoló állományuk 50 ezer fő körül mozgott.

¹⁶⁵ HL 101. KSZV naplója, 1944. szeptember 12.

¹⁶⁶ Uo., 1944. szeptember 27.

Árpád Róbert Berekméri

THE HISTORY OF THE 27TH SZÉKELY LIGHT DIVISION FROM ITS FORMATION TO SEPTEMBER 1944

Summary

Under the terms of the Second Vienna Award, concluded on 30 August 1940, Hungary acquired from Romania northern and eastern Transylvania. The Hungarian troops took possession of the re-annexed territory of about 43,000 square kilometres gradually, between 5 and 13 September 1940. The territorial gain put the Hungarian military command in a new situation, since the military administration of the re-annexed territory had to be organised.

In November 1940, in the course of the establishment of military structure in northern Transylvania, a new army corps headquarters was set up in Kolozsvár, subordinated to the 1st Army. The IX Corps comprised the 25th Infantry Brigade in Nagyvárad, the 26th in Dés and the 27th in Marosvásárhely. After the inhabitants of the eastern Transylvanian recruiting districts, the 27th Infantry Brigade and all its subordinated units were authorised to use the attributive 'Székely'. On 15 November 1940, General (later Field Marshal) Ferenc Kolthay was appointed the commander of the brigade.

Subordinate to the 27th Infantry Brigade, the 27th Infantry Regiment was set up in the Gábor Bethlen Street barracks in Marosvásárhely, based on the rifle and machine-gun companies of six border rifle battalions and their subordinate units. In addition to the infantry, the border rifle batteries of the occupation troops were formed into the 27th Field Artillery Battalion, which was also subordinated to the 27th Infantry Brigade. From 12 February 1942, the infantry brigades comprising two regiments were labelled as light divisions and their structure of battle went through certain changes, too. They were enlarged by subdivisions, such as bicycle and hussar platoons and an auxiliary light artillery battery, all being directly subordinated to the regiment.

The Székely Light Division's 27/2nd Light Artillery Battery went off to the eastern front at the end of May 1942, and was fighting there for almost a year. On 22 March 1944, the entire division was mobilised and in April, as the original subordination of the division came to an end, it became subordinated to the VI Corps, which was engaged in fighting at the eastern theatre of operations.

During five months of frontline service at the eastern front, nearly 400 soldiers of the 27th Székely Light Division were killed in action, many of them in the offensive at the end of April 1944, others in the course of the defence operations near Kosow and Horod at the end of June and near Delatyn and Mikuliczyn at the turn of July and August. The fallen were buried in war cemeteries raised inside and around the small villages behind the lines of the light division, either separately or in mass graves, when heavy casualties demanded it. Several Székely soldiers were laid to rest in such cemeteries in Horod, Jaworow, Krzyworownia, Szeszory, Sokolowka, Tudiow, Worochta, Jasienow Gorny, Zabie and Mikuliczyn.

Árpád Róbert Berekméri

L'HISTOIRE DE LA 27^E DIVISION LÉGÈRE SZEKLER DE MAROSVÁSÁRHELY DEPUIS SA FORMATION JUSQU'EN SEPTEMBRE 1944

Résumé

Conformément à la deuxième décision de Vienne, prise le 30 août 1940, la Transylvanie et la Terre des Szeklers furent rattachées à la Hongrie. Les troupes hongroises occupèrent progressivement, entre les 5 et 13 septembre 1940, un territoire de quelque 43.000 km². L'accroissement de la superficie du pays créa une nouvelle donne pour le commandement de l'armée hongroise qui devait organiser militairement les territoires rattachés.

Dans le cadre de ces travaux d'organisation dans le Nord de la Transylvanie, un nouveau commandement du corps d'armée (le 9e) fut créé, en novembre 1940, dont le siège était à Kolozsvár. Après la formation de ce nouveau commandement, subordonné au 1er commandement de l'armée, furent créés le 25e, le 26e et le 27e commandements des brigades d'infanterie basés respectivement à Nagyvárad, à Dés et à Marosvásárhely. Le 27e commandement de la brigade d'infanterie et ses unités subordonnées furent appelés „szekler”. Le 15 novembre 1940, le général Ferenc Kolthay (futur général de division) fut nommé commandant de la brigade d'infanterie.

Sous la houlette du 27e commandement de la brigade d'infanterie fut organisé, à Marosvásárhely, dans la caserne de l'ancienne rue Gábor Bethlen, le 27e commandement du régiment d'infanterie basé sur les compagnies de tireurs et de mitrailleurs de six bataillons gardes-frontières en sous effectifs. Sous la houlette de la 27e brigade d'infanterie fut aussi formé le 27e groupe d'artillerie basé sur les batteries gardes-frontières d'occupation. A partir du 12 février 1942, les brigades d'infanterie de deux régiments furent appelées division légère. Leur ordre de bataille fut quelque peu modifié et leurs effectifs accrus par l'arrivée de plusieurs subdivisions: une section cycliste et hussard et une batterie légère d'escorte de canoniers.

Fin mai 1942, la batterie légère de canoniers 27/2 de la division légère szekler partit sur le front de l'Est où il participa aux combats durant près d'un an. La totalité de la division fut mobilisée le 22 mars 1944. A partir du mois d'avril, le commandement de la division fut subordonné au 6e commandement du corps d'armée de Debrecen, parti sur le théâtre des opérations militaires de l'Est.

Au cours des 5 mois passés sur le front de l'Est, quelque 400 soldats de la 27e division légère szekler moururent aux combats. La plupart tombèrent lors des offensives de fin avril 1944 et des opérations de défense près de Kosow-Horod (fin juin) et de Delatyn-Mikuliczyn (fin juillet, début août). Les soldats morts pour la patrie furent enterrés dans des cimetières aménagés sur le territoire des petites communes, ou à leurs environs, derrière la ligne de front de la division légère ou parfois, lorsqu'ils furent nombreux, dans des fosses communes. Les cimetières majeurs où se reposent le plus de soldats szeklers se trouvent à Horod, Jaworow, Krzyworownia, Szeszory, Sokolowka, Tudiow, Worochta, Jasienow Gorny et Zabie Mikuliczyn.

Árpád Róbert Berekméri

DIE GESCHICHTE DER 27. SEKLER LEICHTEN DIVISION VON MAROSVÁSÁRHELY VON DER AUFSTELLUNG BIS ZUM SEPTEMBER 1944

Resümee

Im Sinne des am 30. August 1940 gefällten Zweiten Wiener Schiedsspruches kamen Nord-Siebenbürgen und das Seklerland zurück zu Ungarn. Die zurückerlangte Fläche von etwa 43 000 km² wurde zwischen dem 5. und 13. September von den ungarischen Truppen in mehreren Phasen besetzt. Die ungarische militärische Führung wurde mit dem Gebietszuwachs vor eine neue Situation gestellt: die zurückerlangte Fläche musste nämlich militärisch organisiert werden.

Im Verlauf der Formationsarbeiten in Nord-Siebenbürgen wurde im November 1940 – der 1. Armee-Kommandantur untergeordnet – eine neue Korpskommandantur mit Sitz in Kolozsvár (Klausenburg) aufgestellt: die IX. Korpskommandantur. Nach der Aufstellung dieser wurden im Verband der Armee die 25. (Nagyvárad, Großwardein), 26. (Dés, Desch) und 27. (Marosvásárhely, Neumarkt am Muresch) Infanteriebrigade errichtet. Für die 27. Infanteriebrigade-Kommandantur und deren untergeordnete Verbände wurde in ihrer Bezeichnung – infolge der territorialen Ergänzungen – die Bezeichnung „Sekler“ eingeführt. Ernannter Kommandant der Infanteriebrigade wurde ab dem 15. November 1940 General (später Feldmarschall-Leutnant) Ferenc Kolthay.

Die 27. Infanterieregiment-Kommandantur wurde in der ehemaligen Kaserne in der Bethlen-Gábor-Straße in Marosvásárhely – der 27. Infanteriebrigade-Kommandantur untergeordnet – aus den Gewehr- und Maschinengewehrkompanien von sechs Grenzjäger-Bataillonen, sowie aus den unmittelbar diesen Bataillonen Unterstellten gebildet. Ähnlich, wie im Falle der Infanterieverbände wurde – der 27. Infanteriebrigade untergeordnet – aus den besetzenden Grenzjägerbatterien die 27. Feldartillerie-Abteilung aufgestellt. Ab dem 12. Februar 1942 übernahmen die Infanteriebrigaden mit zwei Regimentern die Bezeichnung der leichten Division. Ihre Formation wurde ein wenig verändert. Ihre Stärke erweiterte sich um mehrere, dem Regiment unmittelbar untergeordnete Unterabteilungen: um jeweils einen Fahrrad- und Husarenzug, bzw. um eine begleitende leichte Geschützatterie.

Die 27/2. leichte Geschützatterie der Sekler leichten Division war bereits Ende Mai 1942 an die Ostfront gezogen, wo sie nahezu ein Jahr lang an den Kämpfen teilnahm. Die gesamte Division wurde am 22. März 1944 mobilisiert. Im April wurde die Divisionskommandantur der Unterordnung der IX. Korpskommandantur entzogen. Sie wurde der an die Ostfront marschierenden VI. Korpskommandantur von Debrecen (Debretzin) untergeordnet.

Im Verlauf der mehr als fünfmonatigen Fronttätigkeit starben nahezu 400 Mann der 27. Sekler leichten Division einen Heldentod. Der Großteil fiel in den Angriffsoperationen Ende April 1944, sowie in den Kämpfen um Kosow-Chorod Ende Juni, bzw. in den Verteidigungskämpfen in Delatyn-Mikuliczny Ende Juli-Anfang August. Die Heldentoten wurden auf dem Gebiet, bzw. in der Umgebung der kleineren Siedlungen hinter der Front der leichten Division auf Heldenfriedhöfen bestattet. Im Falle eines größeren Verlustes wurden sie in Massengräbern begraben. Diejenigen Friedhöfe mit den meisten Sekler Soldaten wurden auf dem Gebiet von Chorod, Jaworow, Krzyworownia, Szszory, Sokolowka, Tudiow, Worochta, Jasienow Gorny, bzw. Zabie und Mikuliczyn errichtet.

Арнад Роберт Берекмери

ИСТОРИЯ 27-ОЙ ЛЕГКОЙ ТРАНСИЛЬВАНСКОЙ МАРОШВАШАРХЕЙСКОЙ ДИВИЗИИ С МОМЕНТА ЕЕ СОЗДАНИЯ ДО СЕНТЯБРЯ 1944 ГОДА

Резюме

30 августа 1940 года согласно второму принятому в Вене решению Северная Трансильвания и Секейская провинция вновь отошли к Венгрии. Вновь присоединенная территория размером 43 000 кв. километров в период с 5 по 13 сентября 1940 года была поэтапно оккупирована венгерскими войсками. Увеличение территории поставило венгерское военное руководство перед новой задачей: необходимо было провести военную организацию вновь присоединенной территории.

В ходе работы по военной организации северной Трансильвании в ноябре 1940 года было сформировано командование IX нового военного корпуса, подчинявшегося командованию 1-ой армии, с центром в городе Коложвар. После формирования этого командования в рамках корпуса были сформированы командования 25-ой пехотной бригады (г. Надьварад), 26-ой пбр. (г. Деш) и 27-ой пехотной бригады (Марошвашархей). Для командования 27-й пехотной бригады и ее подчиненных частей в наименовании их было принято определение „секейский” – исходя из места территориального формирования. Командиром пехотной бригады был назначен с 15 ноября 1940 года генерал Ференц Кольтаи (позднее генерал-лейтенант).

В подчинении командованию 27-ой пехотной бригады в городе Марошвашархей в казарме по улице Габора Бетлен создали командование 27-ого пехотного полка, а из рот стрелков и автоматчиков, а также из подчиненных батальонам подразделений были сформированы шесть батальонов егерей-пограничников с низким численным составом. Аналогично пехотным подразделениям в подчинении 27-ой пехотной бригады из оккупационных егерско-пограничных батарей сформировали также 27-ой дивизион полевой артиллерии. С 12 февраля 1942 года двухполковые пехотные бригады получили наименование легких дивизий. Их боевой порядок был несколько изменен. Их численный состав был расширен за счет нескольких полковых подразделений, и укомплектован одним взводом велосипедистов и гусаров а также одной сопровождающей батареей легких пушек.

27/2 легкая батарея секейского легкого дивизиона уже в конце мая 1942 года выступила на восточный фронт, где она участвовала в боевых действиях в течение одного года. Вся дивизия полностью была мобилизована 22 марта 1944 года. В апреле месяце командование дивизии была выведено из подчинения командованию IX корпуса, дивизия была отправлена на восточный фронт, в подчинение командованию дебrecенского VI корпуса.

В ходе более чем пятимесячных боевых действий на восточном фронт около 400 человек из состава 27-ой легкой секейской дивизии погибли смертью храбрых. Основное их большинство было убито в ходе наступательных операций в конце апреля 1944 года, во время оборонных боев, которые велись в конце июня в районе Кошов-город, а также в конце июля – начале августа в оборонительных боях в районе Делатин-Микулицин. Бойцов, погибших смертью храбрых, похоронили на территории более мелких населенных пунктов, находившихся за линией фронта легкой дивизии, а также в устроенных там кладбищах военных героев в отдельных могилах. В случае массовых потерь убитые были похоронены в братских могилах. Кладбища с секейскими воинами были образованы на территории следующих населенных пунктов: Хород, Яворов, Крживоровня, Сесори, Соколовка, Тудиов, Ворочта, Ясинов Горни, Забие и Микулицин.